

фото Т. Карпінської

Янголи. Художник — Тетяна

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ БУДЬТЕ ЗДОРОВІ!

Дорогі читачі!

У ці новорічні дні редакція "Слова Просвіти" отримує Ваші вітання і щиро радіє разом з Вами тому святковому настрою, який переймає серця і душі.

Хочемо поділитися з Вами побажаннями-віншуваннями, помножити їх на число наших читачів і їхніх родин, на всю країну України — від синього моря до синіх гір! Хай сяє нам різдвяна зірка і торкає своїм промінням кожного, хто шукає її благословення!

* Міцного Вам здоров'я, сімейного благополуччя і щедрого достатку!

* Добра і щастя, успіхів у роботі!

* Любові та злагоди! Успішного здійснення задумів на благо родини, рідного народу!

* Гарного настрою, родинного затишку, усіх земних гараздів!

* Святкового піднесення, бадьорості та реалізації всіх планів на 2003 рік!

* Творчої наснаги та здійснення мрій Вам, Вашим близьким і колегам!

* Натхнення та удачі в усіх задумах і справах!

* Здоров'я, щастя, добробуту всій українській громаді!

* Вагомих досягнень і нових перспектив у професійній діяльності!

* Нехай Новий рік буде успішним у здійсненні задумів на благо людей і процвітання рідної України!

* Будьмо мудрими, витривалими, сильними духом!

* Веселих та радісних новорічних свят!

* Шануймося, бо ми того варті!

* Будьмо!

Сьогодні в номері:

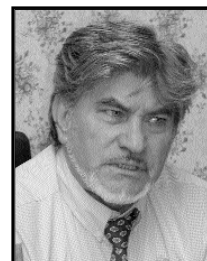
Там, де
літають
янголи

стор. 3

Різдвяні
історії

стор. 5

Павло
МОВЧАН:
"Витоки"

стор. 10

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу заміли", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та дещо інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюсь у твої зіниці", дата — 1962. Можливо, це просто недогляд видавців, хоча для читачів це не має суттєвого значення, але на істориків літератури подібне справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру.

Це помста правдоборцеві за його відстоювання української ідеї, а на той

«ОДИЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

час за подібне "нагороджували" тортуррами та знущанням, в'язницями й засланням. Адже поет закликає нас "у відчай не гнутись, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, борець словом правди і свого снівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, що нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, наскільки ми вдячні синам і дочкам. І рідній землі також.

*Можна вибрати друга
і по духу брата,
Та не можна рідну
матір вибрати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Бать-

ківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смыслом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відчувшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь. Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць, нас просто не допустили в приміщення черкаської "моло-

Про ті часи краще б оповіли тодішні міськомівці та обкомівці комсомолу й компартії. Хто й за що кого виказав, ув'язнив, зламав життя, знищив.

"Історія насильств і батогів" за нашим поетом ще буде писатися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підлі і лукаве", "пощезнуть всі переломні й прибудуть і орди завоювників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність Василя Симоненка пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали

Прекрасний, незабутній поет Василь Симоненко народився напередодні Різдва — нині йому було б усього 68 років. Але ось уже сорок зим і літ з нами — незбориме слово справжнього патріота. Про те, як впливала його творчість на сучасників, як боялися її владомощі, розповідає письменник

користоліюцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки
за добром,
Прийшли забрати ім'я
твоє, мову.
Пустити твого сина
байстрюком.
З знобителем не жити-
меш
у згоді:
Йому "панянь", тобі
тягнути віз.
("Курдському братові")*

Василь Симоненко не зламався. Він дивився правді в очі. І боровся до загибелі. І заповідав це нам:

*Не заколилуй ненависті
ті
силу,
Тоді привітність
взьмеш за дівіз,
Як упаде в роззявлену
могилу
Останній на планеті
ш о в і -
ніст.*

Для нього, в його думках і творчості, понад усе була Україна. Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки
й
Росії,
Коли я з тобою говорю.*

Мається на увазі США, що сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, і Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в поета і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах.., а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидає під мури З тряпкою брудною на очах.", є й вір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його
гарячих жилах
Козацька кров пульсує
і гуде!*

Цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ради тебе мислю і творю", не вдалося мені відстояти у виданні 20-річної давнини як редактору видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства". Відстояв замість цієї строфи лише три крапки, що їх, можливо, й не лишиться після кожного з нас, коли прийде час звітуватися перед світом і власним сумлінням...

ЖИТТЯ НА ОДНОМУ ПОДИХУ

Поетові пощастило передати з Кучинської в'язниці свої записи "З таборового зошита", де, мов у краплині духовного поту, відбито нашу епоху — риба гние з голови, хоч хвіст ще й виблискує ракетним бумерангом.

Він не любив слова "поет", слушно вважаючи, що митець мусить бути передусім людиною, — лишень людські якості дають право на самовизначення. Та творчість його була висунена на здобуття найпрестижнішої Нобелівської премії, що мала присуджуватись 24 листопада 1985 року. Але саме цього й не могли допустити ідеологи тюремного способу життя — 4 вересня того ж року вченого, філософа-гуманіста Василя Стуса не стало серед живих.

Історія перепоховання останків героїв, що віддали життя за наше майбутнє в далекому Кучино, — то окрема сторінка з самопізнання України... Чому ж так хутко перегорнула?! Адже творчість Василя Стуса щойно лиш відкривається народу, — це країна, яку ще належить збагнути. Адже саме

Його було поставлено на сторожі духовного здоров'я нації самим трибом життя. Та, мабуть, не дарма найкращі з-поміж нас приходять у цей світ у дні особливої святості, приходять, аби не тільки рятувати його Словом, але й віддати на поталу тіло. Тільки не душу! Душа і Дух Василя Стуса звітували Совісті, як Господу: "За мною стояла Україна, мій пригноблений народ, за честь якого я мушу обставати до загибелі".

він пророче відчув значущість своєї долі, занотувавши: "Та й знайомі дати Мені проставив хтось!" Але ще глибше прочув Поет долю епохи, якій він є остаточний вирок ще при перегляді фільму С. Параджанова "Тіні забутих предків" у кінотеатрі "Україна" 5 вересня 1965 року, коли мужньо, на повен голос закликав присутніх:

— Хто проти відродження сталінізму — прошу встати!

"Він знав собі ціну, — згадує побратим Поета Василь Овсієнко, — але в хвилину смутку мовив: "Якщо нас коли-небудь і згадають, то як таких, що посміли залишитися самі собою...". Він був оголеним нервом епохи, яка дай Боже, уже минає. Він відчував її так тонко й гостро, що нащадки ще не

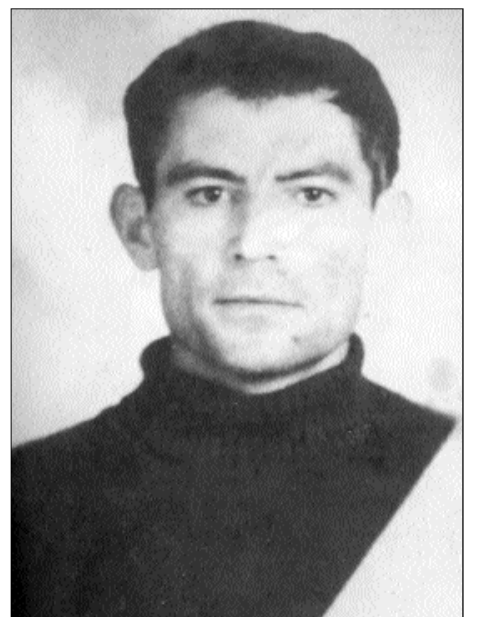
раз подивують пророчому дарові, який вирізняв його в цьому світі: "Ще кілька літ — і увірветься в'язь. Колючий дріт увійде в сні діточі, і всі назнаменованні пророчі захочуть окошитися на нас...".

Народжений на Різдво Христове в час ганебного нівечення нації, він запитував у камері в діда Семена-Покутника:

— А що то є чоловікові — народитися на таке велике свято?

— То є додаткова ласка Божя, щастя, — відповів дідо. — Але кому багато дається, з того багато й спитається.

Він знав про це. Тому жив і писав на одному подиху! Хтозна, можливо, й втрачена книга В. Стуса "Птах душі" ще повернеться нам? Адже "рукописи не горять"?!

Остап СВИТЛИК

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невіддивно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючи щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сідав за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижицею не заходили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім таку гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижицю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденого, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижиці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можемо не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

НАВАНТАЖЕННЯ В ПАРЛАМЕНТІ БЛИЗЬКІ ДО КОСМІЧНИХ

— Як почувастесь космонавт у ролі політика?

— Космонавт — це вже політик, його професія дуже рідкісна. Після польоту мені довелося багато займатися громадською діяльністю, вирішувати питання не лише мешканців Буковини, звідки я родом. Тож робота політика не є для мене чимось новим.

— Чому Ви зараз саме з фракцією НДП?

— До мене зверталися лідери майже усіх політичних партій — щоб приєднався до них. Я тоді твердо вирішив: не буду членом жодної партії, так диктував мій статус.

Дуже подобалася лінія, яку проводив Народний Рух, Але відомі події (йдеться про розкол організації — ред.) відверто скажу, розчарували. У мене, взагалі-то, центристські погляди, не люблю крайнощів — лівих чи правих. Не хочу називати конкретних прізвиськ чи об'єднань. Зате маю багато друзів у центристських і правоцентристських партіях.

— Що важче — космічні випробування чи щоденні парламентські?

— Все, чим займався у житті, було мені цікаво. Те, що роблю зараз — теж. У космосі, звичайно, фізично важче — великі навантаження. А морально... Приблизно однаково. Тут свої навантаження, там — свої. Організм однаково їх не сприймає. Хоч я не сказав би, що в космосі було важче.

— За умов напружених стосунків США і України про наступний політ українця в космос говорити не випадає?

— Майбутній політ дуже залежить від економічної ситуації в державі, це коштує надзвичайно великих грошей. Мій політ державі не коштував ні копійки, він відбувся завдяки підписаній угоді між президентами США і України. Тому наша країна нічого не платила, більше того — американці взяли на себе всі витрати, пов'язані з моїм проживанням за океаном. Мені орендували квартиру, авто.

Зараз подібна угода майже неможлива. Тоді документ було підписано в листопаді 1994-го, коли держава починала розвиватися, США пішли назустріч українській космонавтиці.

— Успіх України тоді дуже ревниво сприйняли росіяни, у програмах новин звучали відверто образливі коментарі. Враховуючи сьогоденніший рівень стосунків України з Росією, можна говорити про спільний політ?

— Росія на це ніколи не піде. Врешті, треба майже 20 мільйонів доларів, росіяни самі шукають спонсорів для космічної індустрії.

— А наша космічна індустрія має спонсорів?

— Вона не тільки виживає, а й заробляє гроші. Під-

писано багато міждержавних угод про співпрацю у космічній галузі. Це і США, і Росія, Бразилія, європейські космічні агентства. Найперспективніша програма — "Морський старт", беруть участь США, Україна і Росія. Ми граємо тут першу скрипку, бо використовується наша ракета-носіє.

НАЙВАЖЧЕ ДЛЯ КОСМОНАВТА — НЕ СПАТИ ТРИ ДОБИ ПОСПІЛЬ

— Чому для польоту обрали саме Вас?

— Від України було четверо претендентів. Але американці зупинили свій вибір на мені — у мене дуже великий досвід підготовки у Зоряному містечку, в

Мис Канаверал, космічний корабель "Колумбія", Леонід Каденюк — п'ять років тому ніхто в Україні не сумнівався: цей старт молодій державі обов'язково продовжиться її солідним міжнародним авторитетом — щонайменше. Відтоді багато змінилося на гірше. Як і раніше, все визначає інший Леонід — президент Кучма.

А перший космонавт незалежної України зараз — її народний депутат (фракція НДП). Ми розмовляємо про справи земні і дуже високі. Наприклад, про життя-буття на орбіті.

— Радянські космонавти потім розповідали, що Бога в космосі не бачили. Як склалося з релігією в українського космонавта?

— Бог повинен бути в душі кожної людини, і кожен має сам до нього прийти. У США всі астронавти — віруючі люди, ходять до церкви, я теж ходив. Звичайно, я вірю в Бога.

— Розраховували на його допомогу під час старту?

— Мене ще часто питають, чи було страшно. Я відповідаю, що було страшно цікаво. Але не страшно від того, що можна загинути. Бували різні випадки під час старту — всім відомо, як вибухнув "Челенджер" і загинули астронавти. До мене

Потім звук вибуху зникає — швидкість космічного корабля значно перевищує швидкість звуку, він залишається далеко внизу.

— Що ж видно згори з ілюмінатора?

— Людина ніколи не побачить чогось подібного деінде — тільки там. Це бачили дуже небагато людей.

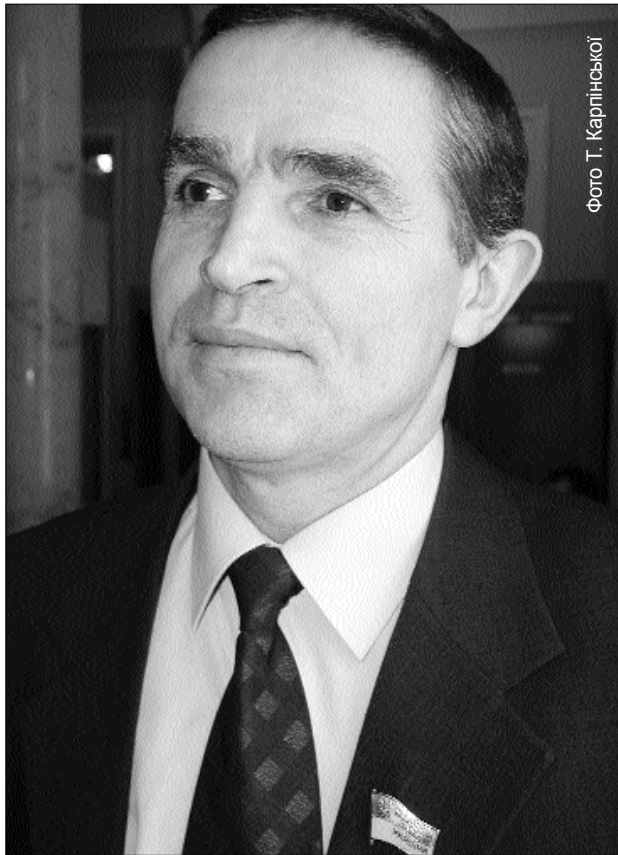

фото Т. Карпінської

НЕБЕСНА ЇЖА НЕ ЗАМІНИТЬ БУКОВИНСЬКОЇ МАМА-ЛИГИ

— Тим часом в обмеженому просторі космічного корабля живуть кілька людей з різними характерами.

бою взяв записи українських артистів — Дмитро Гнатюк, Назарій Яремчук, Павло Дворський, Лілія Сандулеса звучали на орбіті. Звісно, Анатолій Солов'яненко — він перед польотом прислав мені свій диск. Тож у нас було два вечори української пісні. А зранку грав гімн України — під нього прокидалися. В Такао Дої з Японії поцікавився, чому він не взяв з собою свій гімн? Такао відповів: "У нього така плавна мелодія, що ми ще більше зранку заснемо".

— Сварки в космосі теоретично можливі?

— І практично теж, такі випадки траплялися, але не в нашому екіпажі. Психологи теж беруть участь у створенні екіпажу і намагаються підібрати людей так, щоб вони більш-менш були поєднуваними за характерами.

— Що на орбіті їдять?

— Перед польотом нам давали скуштувати все, що входить до космічного меню — щоб вибрали те, що найбільше подобається. Їжа суха, запакована у пластикові пакети, треба розчиняти водою — гарячою чи холодною. Там і м'ясні страви, і супи овочеві — все доволі смачно. Але не вистачало українського хліба. І буковинської мамаліги — коли приїжджаю додому, завжди прошу маму, щоб приготувала.

— Коли повернувся з космосу Юрій Гагарін, серед інших отримував і чимало листів з освідченнями в коханні. Пошта такого змісту надходила Леоніду Каденюку?

— Були такі листи. Ну, як я реагував? Я сімейна людина, люблю свою дружину.

— На вулицях Вас часто впізнають?

— Часто, особливо в Києві. Дружина через це не хоче, щоб ходив з нею по магазинах. Просять автографи, а, трапляється, й пальцями показують. Увага все ж таки приємна, але буває, що дратує.

— Ви полетіли б ще раз?

— Обов'язково. Бо у мене виникло багато питань після польоту. Відповіді на них можна отримати тільки там.

— Філософських?

— Ні. Суто фізичних — наприклад, людина і стан невагомості. Про це можна дуже багато говорити.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

«У КОСМОСІ НЕ СТРАШНО, А СТРАШНО ЦІКАВО»

тому числі і в галузі біології. А під час польоту я виконував саме біологічні експерименти.

— Процедура відбору в Америці дуже відрізняється од радянської?

— Дуже відрізняється. І післяпольотна орієнтація теж. Медичний відбір колись був особливо важким. З декількох тисяч чоловік у мою групу, наприклад, відібрали 254, потім залишили всього 9. Вимоги — дуже серйозні. Якби мені раніше сказали, що потраплю до тієї дев'ятки, мабуть, не повірив би. Але дуже хотілося пройти всі тести.

— А як щодо ідеологічних?

— Звичайно, вони теж були. Кожен мав бути членом комуністичної партії. Після медичної комісії треба було постати перед мандатною в центральному комітеті КПРС у Москві. Звісно, і КДБ брав активну участь у співбесіді і вивченні кандидатів майбутніх космонавтів. Питання були різноманітні — наприклад, як ставлюся до зовнішньої політики партії? Були й особисті — питали про батьків. Мав певну пересторогу — родом я з Західної України, побоювався, що мандатну комісію не пройду. Тоді ж був дуже міцним стереотип — якщо ти з Заходу, то односторонньо "бендера".

перед польотом підходили і цікавилися: на випадок моєї загибелі, кого я побажав би, щоб заспокоював мою родину?

Зрозуміло, кожна людина впевнена, що з нею не станеться щось фатальне. Мені додавало впевненості те, що багато років був льотчиком, до того ж льотчиком-випробовувачем. Та напруження все одно було. Порівняти його можна з відчуттям, коли сідаєш за штурвал нового літака, на якому ніколи не літав. Та все одно було дуже цікаво.

Коли злітаєш — це фантастика. Просто під тобою — потужний вибух, його звук стає постійним, через долю секунди вмикаються ще декілька двигунів, ще один вибух, починається розгін корабля. Що мене вразило — надзвичайне прискорення, корабель треба розігнати до першої космічної швидкості, це 8 км за секунду. Образно кажучи, у ту мить відчував боротьбу двох сил — тяжіння землі, що не дозволяє корабелю відірватися од землі, і сили людського розуму, закладеної в потужності двигунів. Цю боротьбу космонавт відчуває на собі у вигляді перерваності, вимірюваною трьома одиницями. Тому можна сказати, що сила розуму втричі більша від сил природи.

Почуттів при цьому виникає чимало — передусім незахищеності нашої планети від космосу. Земля — дуже маленька, ми облітали її за 90 хвилин, вона як піщинка у безмежному просторі.

Нам важко собі уявити, що Всесвіт — це те, що не має ні початку, ні кінця. Для себе я зробив висновок: Всесвіт — це простір, у якому кожну точку можна визначити як його центр.

Ще вразило — проша-рок атмосфери, в якому існує все живе, дуже тонкий. Без скафандрів чи інших допоміжних засобів людина може існувати на відстані 5-6 км від земної поверхні. А радіус Землі — 6372 км, в тисячі разів більший від життєвого простору, екологічний стан якого дуже поганий, люди просто не задушуються над тим, що цей прошарок слід берегти. У нас же у світовому океані плавають передумови Чорнобиля — атомні підводні човни. Боронь Боже, на такому човні вибухає реактор — океанічні течії розносять увесь той бруд по планеті. У космосі дійшов думки — треба заборонити атомним субмаринам плавати навколо планети, не можна, щоб вона була заручницею.

Красу Землі з космосу важко описати — дуже багато різних кольорів, переважає блакитний.

— Бувало так — мені час виконувати досліди, а колеги ще своїх не завершили. Доводилося квапити, все відбувалося суворо за графіком. Там справді дуже малий простір, хоч на мою психіку це зовсім не діяло. А є люди, які важко це переносять.

Пам'ятаю, в Зоряному містечку у нас було тренування — сурдокамера, невеличка кімната тиші, там треба було прожити 7 діб без жодних контактів із зовнішнім світом. Тільки виконуєш завдання, які давали лікарі — через шлюзову камеру. Протягом трьох діб — режим безперервної дії, не можна спати. Це було найважче. Жодної хвилини там не був без нагляду — чергували три бригади лікарів, по 8 годин кожна. Один колега тих трьох діб не витримав — мав галюцинації.

У космічному кораблі траплялася нагода побути на самоті. Всі десь на середній палубі, я — на горішній, милуюся видом космосу. Зірок у ньому майже не видно, він зовсім темний. Хоч коли їх побачиш, вони яскравіші, ніж з землі — атмосфера поглинає частину енергії.

— Яким було ваше дозвілля в космосі?

— З 21 до 23-ої години за х'юстонським часом у нас був вільний час. Я з со-

ЮВІЛЕЙ

“...Я СТАВ ПИСЬМЕННИКОМ ЗАВДЯКИ ЕЛІЗЕРУ ШТЕЙНБЕРГУ...”

— Почати нашу розмову я хотіла б із Вашого дитинства. Яким воно було і яким Ви його запам'ятали?

— Говорити про дитинство, коли тобі перейшло за 90, — це трохи складно. А для мене складно ще й тому, що воно у мене не було легким. Я народився у Вишніці і з дитинства жив у Карпатах, на березі білопінного Черемоша. Мій батько був плотогоном. А от мої перші свідомі враження про дитинство пов'язані з подіями Першої світової війни. Мати моя була дуже гарною. І, коли в 1916 році росіяни прийшли на Буковину, вона, аби вони з неї не позначилися, взяла нас, двох малолітніх дітей, і втекла до Угорщини. Там ми були до 1918 року. Лише після закінчення війни ми повернулися додому. Саме на той час і батько демобілізувався з австрійської армії. Я почав ходити до школи, а в 1924 році ми переїхали до Чернівців. Життя у повоєнні роки було важким. І коли мені виповнилося 13 років, я пішов з дому і почав давати приватні уроки для дітей 1—4 класів. На зароблені репетиторством гроші жив. Бідність, праця, навчання — це, по суті, і є моє дитинство. Пізніше, коли я закінчив вчительські семінарії, почав працювати і повністю утримувати себе.

— Як у Вас виникло бажання писати?

— У Чернівцях на той час жив відомий єврейський байкар Елізер Штейнберг. Кожного літа він збирав бідних дітей у Карпатах, у містечку Віженка. Там вони жили і відпочивали у літніх таборах. Мені також пощастило там бути близько півтора місяця і слухати різні оповідки, байки та дитячі оповідання, які дуже майстерно читав Елізер Штейнберг. Під впливом почутого я почав писати. Спочатку, звичайно, наслідуючи Штейнберга, а пізніше з'явилися і власні сюжети моїх оповідань. Коли я іноді наважувався давати йому читати свої твори, то він завжди нарікав на мій поганий почерк. А якось одного разу він мені сказав: “Ти знаєш, не кожен може стати письменником, але порядною людиною повинен бути кожен!” Ці його слова я запам'ятав на все життя. Не знаю, наскільки став порядною людиною, але те, що я став письменником завдяки Елізеру Штейнбергу — це безперечно!

Коли мені було вже 18 років, почав писати серйозно, і в 22 роки “Чернівецьких листках” було видруковано моє перше оповідання.

— Чи впливало на формування Вашого світогляду середовище міста?

— Звичайно! Адже місто, в якому ми з вами живемо, споконвіків було багатонаціональним. Тут звучало розмаїття мов, схрещувалося багато культур. І вони, зрозуміло, впливали одна на одну. Оскільки тут завжди жили українці, румуни, поляки, угорці, євреї. І всі вони мали можливість для розвитку своєї культури. І не випадково ця земля дала світові відомих і знаменитих сьгодні письменників О. Кобилянську, П. Целана, М. Емінеску, Ю. Федьковича, Р. Ауслендера, а також єврейських, які писали мовою ідиш: Е. Штейнберг, М. Альтман. Австрійська толерантність відома. І незважаючи на те, що з 1918 р. до 1940 р. Буковина належала Румунії, а потім СРСР, — вона і досі збереглася у взаєминах між етнічними меншинами регіону. А Чернівці, попри намагання румунів зробити своєю за духом Буковину, залишилися європейським культурним центром у повному розумінні слова. І так було до приходу радянської влади.

— Якщо можна, розкажіть більше про те, як і що змінилося з приходом на терени Буковини радянської влади?

— До приходу радянської

влади кожна етнічна меншина мала у Чернівцях свої духовні і культурні центри, Народні доми. З приходом нової влади в 1940 році в Чернівцях припинили своє існування український, німецький, польський та єврейський Народні доми. Все це було уніфіковано, і всі стали радянськими громадянами. Коли ж говорити про сам прихід радянської влади, то треба відзначити, що далеко не всі були проти нової влади. Євреї, окрім заможної верстви, політиків, інтелігенції, які відразу покинули місто, — вітали її прихід.

— Чому?

— Тому, що була альтернатива: або радянська влада, або фашистська Німеччина. А оскільки євреї знали, що таке нацисти, то вони вітали “червонозоряних визволителів”, бо вбачали в них гарантів свого існування.

Та розчарування прийшло негайно. Буквально впродовж декількох місяців ми відчули, що ця влада — не те, на що ми сподівалися. 13 червня 1941 року, за десять днів до початку Великої Вітчизняної війни, вони вивезли з Буковини в Сибір майже 10 тисяч

Нинішній рік для Йосифа БУРГА, патріарха єврейської культури, відомого в світі письменника з Буковини — ювілейний. Йому виповнилося 90! Нині його твори перекладено майже на всі європейські мови. Їх читають і цінують шанувальники слова. Письменника вважають посланцем України в Європі, а в Україні — представником Європи. За заслуги у розвитку культури і взаєморозуміння між народами Йосифа Бурга нагородили найвищими відзнаками президентів європейських держав. Незважаючи на поважний вік, його і сьогодні порівнюють з Антеєм — велетнем, якому в усі часи додавали сили рідна земля і рідне слово. І нині, у свої 90, Йосиф Кунович слугує нам взірцем життєлюбства та оптимізму. Він щиро розповідає про пережите, відверто розмірковує про сьогодення і вірить у май-

ЙОСИФ БУРГ:

«УКРАЇНА ПОКИ ЩО ТІЛЬКИ ГЕОГРАФІЧНО ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖА»

людей. Були депортовані українці, євреї, німці, поляки — всі, кого влада в той час вважала ворогами радянської держави. Багато людей не доїхало до місця призначення. Від голоду та холоду вони померли в дорозі. Ми зрозуміли, що за гарними деклараціями і обіцяною рівністю народів маскувалася аналогічна фашистській Німеччині хижачка радянська тоталітарна влада.

Місто було зруйноване не тільки війною, як новим радянським режимом. А найбільш упередженою стала єврейська культура, нація. Якщо до 1940 року євреї займали високе становище в Чернівцях і складали майже половину усього населення міста, то на сьогодні з довоєнних 50-ти тисяч євреїв у Чернівцях залишилося десь близько 3 тисяч. Такою ж є картина і в моєму рідному місті Вишніці, де до війни з 6800 мешканців 6300 були євреї. Понад 90% єврейського населення було в цьому гірському містечку. Нині там живуть поодинокі родини.

Що ж до ситуації в Україні, то на сьогодні тут проживає понад півмільйона євреїв. Україна займає четверте місце у світі за кількістю євреїв, що мешкають на її території.

Перше місце належить США, друге посідає Ізраїль, а третє — Росія. Але на сьогодні євреї в Україні переважно русифіковані. Радянська держава позбавила їх своєї культури, історії, звичаїв, побуту. І тільки в роки незалежності України вони відроджуються як нація. І невідомо, скільки потрібно ще часу, щоб євреї усвідомили себе нацією.

— Як Ваша родина пережила ті страшні роки?

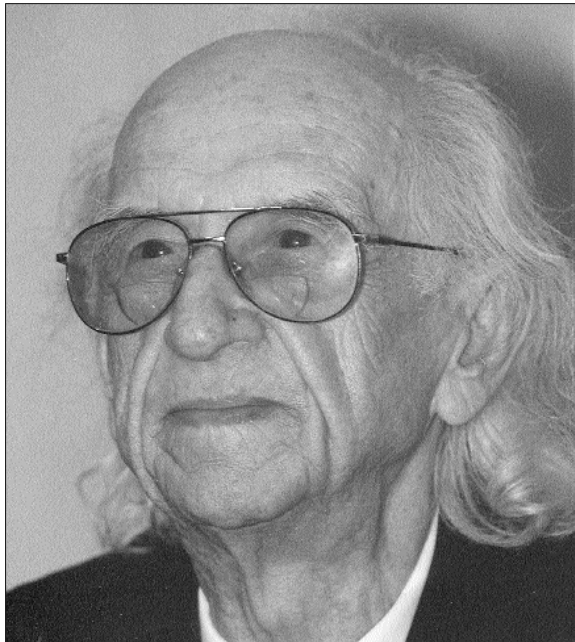
— Ви знаєте, у мене немає родини. Тільки на кладовищі є могила батька. Матір мою розстріляли німці. Брат і сестра загинули. Я залишився один.

“Я ПОЧИНАВ ЗАНОВО ЖИТТЯ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ” — Як Вам вдалося вижити?

— Відразу з початком війни я 20 років не жив на Буковині, а — в Росії. Тільки наприкінці 50-х повернувся сюди. Пам'ятаю, як вийшов на перон і подумав: “А куди йти? Адже у мене тут нікого немає. Абсолютно”. Ідучи містом, сподівався зустріти хоч когось із знайомих. Але так нікого і не зустрів. У мене

вався, що коли приїду додому, то піду до університету, оскільки мав 15-річний досвід викладання у вузах і володів мовами, але мене не пустили далі секретарки ректора Леуцького. Тож, не маючи тривалий час роботи, ми жили дуже погано. Перебивалися тим, що спродували все, що нажили і привезли із собою. Пізніше, спочатку дружині, а потім мені таки вдалося отримати роботу. А оскільки від травня 1941 року, з моменту відправлення моїх документів на вступ до Спілки письменників, так і не вдалося їх розшукати, то тільки в 1962 році в Москві в журналі “Радянська Батьківщина”, який виходив мовою ідиш, пощастило надрукувати й свої перші оповідання. Цей часопис заснували письменники, які пережили сталінські гоніння, а я став відтоді його постійним автором.

У Чернівцях мені дуже допомагали мої українські колеги. І особливо редакція газети “Радянська Буковина” на чолі з К. Демочком. Вони перекладали українською і друкували мої твори. А в середині 70-х років у моєму житті стався перелом на краще. Мені, за

кою” та запрошення до їхньої країни. Але через брак сил і свій поважний вік, якого я, до речі, не відчував до минулого року, сьогодні не наважуюся вирушати в далекі подорожі. Хоч мене й донині запрошують. Востаннє я був за кордоном у Відні, в минулому році на симпозиумі. Таку ж нагороду я отримав і від керівництва держави Ізраїль. Але чого я не очікував, то це отримати нагороду від Президента ФРН. Її мені вручили у Чернівцях дещо пізніше, у жовтні місяці. А під час церемонії вручення у залі міської ради Надзвичайний і Повноважний посол ФРН в Україні Дітмар Штюдтіман сказав, що я посол України в Європі і представник Європи в Україні. На сьогодні я почесний громадянин Чернівців. Щоправда, документи, представлені на державну відзнаку ще задовго до ювілею керівництвом області, і досі припадають пилком в столичних чиновницьких шухлядах.

— Якою Вам видається культура України сьогодні, крізь лет часу?

— Якщо говорити про культуру України сьогодні, то я би сказав так: Україна поки що тільки географічно європейська держава. Гадаю, має пройти певний час, щоб культура стала визначальною в процесі державотворення. Але єдине, в чому я абсолютно переконаний, то це в тому, що Україна буде однією з європейських держав і в розумінні культури, і за своєю економікою, і за рівнем життя людей. Як швидко це станеться, залежить, передусім, од політичних і економічних умов розвитку. Але те, що потенційно Україна має всі можливості, щоб стати і економічно багатою державою, із самобутньою, багатонаціональною культурою, — це без сумніву.

— У чому, на Ваш погляд, криється оцей потенціал нації?

— Незважаючи на русифікацію впродовж століть, на те, що місто було асимільоване, русифіковане, — село зберегло і мову, і звичаї, і побут, і культуру. Сьогодні потрібен лише час, щоб люди наважилися на державність української нації, мість національ-раїнської культури, і дові до національної іди, без яких не-ва будь-якої не-ч-ни-ро-у-ів

пільство відчуває брак саме національної еліти, чи не так?

— Як на мій погляд, це справді так. Національної еліти, як провдиря нації, немає не тільки в культурі, її немає взагалі. Є окремі постаті, особистості, але вони не є тим деревом, яке може стати опорою нації.

Судить самі. Здавалося б, у парламенті має бути цвіт нації. Тим часом, наш парламент скоріше схожий на якийсь дискусійний клуб, позиції якого хитаються то в один бік, то в інший. Я вже не кажу про те, що далеко не всі парламентарі володіють мовою держави, законодавчу гілку влади якої вони представляють. Чи було б це можливо в будь-якій цивілізованій державі? Звичайно, ні! А чому таке можливе у нас? Тому що немає допоки в нашому суспільстві цієї цементуючої бази — національної еліти, роль якої була б визначальною у розробці законодавчих актів на користь національних інтересів української держави в усіх галузях і сферах діяльності.

Але я глибоко переконаний, що така ситуація тимчасова. І не- в горами той час, коли Україна все-таки стане не тільки геогра-

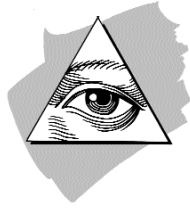
клопотанням обласної організації Спілки письменників, яку на той час очолював М. Бурбак, виділили трикімнатну квартиру, прийняли до Спілки письменників України, а пізніше вийшла у світ і моя третя книжка у видавництві “Радянський письменник”.

“...ПОСОЛ УКРАЇНИ В ЄВРОПІ — ПРЕДСТАВНИК ЄВРОПИ В УКРАЇНІ...”

— Нині Ваші твори вийшли у перекладі багатьма мовами світу. Ваш вклад оцінили й керівники європейських держав...

— До мого 90-річчя нещодавно вийшли книжки німецькою, польською мовами, а у Німеччині мої друзі випустили до ювілею компакт-диск, на якому я читаю свої твори.

Але першими, ще напередодні ювілею, мені зателефонували з австрійського посольства в Україні і поцікавилися: чи прийму я нагороду від керівництва їхньої держави. А потім до Чернівців приїхала австрійська делегація з тридцяти осіб, яку очолював Надзвичайний і Повноважний посол Австрії в Україні, і вручили мені орден “Золотий почесний знак за заслуги перед Австрійською республі-

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29, 30, 35, 36, 39, 44—47, 49 (2002 р.)

Перечитуючи сторінки історії Геродота, я ловив себе на думці, що, незважаючи на міфологізовану свідомість історика, він усе намагається потрафити до погляду здорового глузду, доцільності та елітноцентризму. Усе те добре, що відповідає еллінським критеріям та принципам. Розум абсолютизується... І цілком зрозуміло, чому Цицерон у своїх "Філософських трактатах" трактує розум як інструмент непорозуміння та дезінформації: "Яка розпуста, яке здирство, який злочин заздалегідь буває не обдуманим і, коли замислене здійснюється чи не супроводжується воно порухом духу та роздумами?... Якби боги хотіли вчинити шкоду людям, то кращого способу, аніж подарувати їм розум, вони не змогли б віднайти. Адже де ще приховується сім'я тих гандьох, гріхів. Де несправедливість, блягузтво, розбещеність, як не в розумі...". Тому і дії наших пращурів можна віднести до розряду ірраціональних, коли вони разом із царем відправляли на той світ молодих безневинних людей... Ця процедура є абсурдною і з погляду раціонального, і не належить до езотеричних, тобто закритих для неініціатованих, знань... Ще важче це кваліфікувати як містичну процедуру. І наявність в курганах великої кількості жертв може лише свідчити про абсолютизм влади в царстві скіфів, яких важко нам ототожнити і з трипільцями, і з пізнішими суспільними формаціями праукраїнців... Адже цей звичай іде врозріз з тими безкровними жертвоприношеннями, які здійснювали щороку наші предки, передаючи дарунки, загорнуті в пшеничну соломку, аж до острова Делос, де, як ми вже оповідали, знаходилися священні могили двох дівчат Арги та Опіс, що прибули з гіпербореїської країни разом з божествами Артеміді та Аполлоном.

На честь Арги і Опіс делосці, як зазначає Геродот, — віддають похвалу. "На їхню честь делоські жінки складають дарунки. У гімні, складеним ліквійцем Оленом, жінки їх поклоняються поіменно. Від делосців цей звичай перейняли жителі інших островів, а також іоняни: вони також співають гімн, поклоняючись Опіс та Аргу, що прибули з гіпербореїської країни разом з божествами Артеміді та Аполлоном. Цей Олен прийшов на Делос із Лікії і створив також і інші гімни, які виконують і подосі на Делосі...". Завершуючи розповідь про гіпербореїв і посилаючись на поему Гомера "Елігоні" та на Гесіода, Геродот згадує ще й дивака Абаріса, який мандрував по всій землі і нічого не їв, доходячи парадоксального висновку: "В існування гіпербореїв я взагалі не вірю", аргументуючи цей висновок ось у такий спосіб:

"Смішно бачити, як багато людей уже накреслили карту землі, хоча ніхто з них навіть правильно не може пояснити обриси землі. Вони, — увага! — зображують Океан, що обтікає Землю, яка є круглою, ніби окресленою циркулем. І Азію вони вважають за розмірами подібною до Європи...".

Відштовхуючись од геродотового тексту, український дослідник давнини О. Знойко доходить висновку, що наші пращури, гіпербореїці, були вихідцями з берегів Середземного моря, тому і споряджали щорічні делегації до віварів богині Афродіти та бога Аполлона, що були перейменовані делосцями з богині землі Кібелі-Купали та бога вогню — Леліа...

Припущення чи гіпотеза? Адже і Троя до розкопок була гіпотетичною, бо існувала лише в гексаметрах Гомера. Отже, для українських істориків та археологів є велике коло досліджень, аби відкинути, спростувати Шевченківську інвективу: "Німець каже: ви могли! або "німець каже: ви — слов'яни". У Т. Г. Шевченка було гостре відчуття причетності нашої історії до глибини її витоків, тому він і шукав, де маленьким хлопчиком, тих гераклівських залізних стовпів, що тримають небо.

Проте цікаво знати, чому і досі не віднайдено слід від ноги Геракла, довжиною, як свідчить історик, у 2 лікті в скелі біля річки Тираси? Адже це все зафіксовано на наших історичних землях... Можна солідаризуватися з думкою, що історичне має релігійне підґрунтя, що в історії, філософії,

в архітектурі давньої Греції існує замкнений статичний космос... У нашої ж давньої історії присутній нерозгаданий історичний драматизм і напружене зіткнення з чужими культурами та чужими історіями, яке віддалене од витоків слугування тим ідеалам, що вже втратили своє першозначення... Пług, що заносився на Різдво Христове до хати, вже не асоціювався з тим золотим плугом, що впав з неба пращурам, коляди одірвалися від календ, Купала від Кібелі, Маковія не асоціювався з Маккавеями, а Спас — з одвічним святом урожаю... Далека дохристиянська доба не закінчилася з прийняттям віри Христової... Падіння Риму чи крах античного світу, як і інші світові катаклізми, не змінили національного світогляду. І всі існуючі історичні версії є не чим іншим, як проекцією розуму на світ історії, і є віддзеркаленням не власне історії, а умовиводів тих чи інших трактувальників історії. Якщо вся давня історія євреїв, відбита в Старому Завіті, є не чим іншим, як космічною підготовкою до появи Ісуса Христа, то прийняття віровчення Христового ніби

Найбільше відгуків на публікації минулого, 2002 року, отримали "Витоки" Павла Мовчана. Друкуємо один із листів і повідомляємо, що "Витоки" будуть друкуватися і в новому році.

ТВОЯ ЛЮБОВ ДО СВІТУ НІЯКИМИ НАУКАМИ НЕ ПРИЩЕПЛЮВАЛАСЬ...

Це рядки із "Витоків" Павла Мовчана, відомого політичного і громадського діяча України, поборника українського в Україні, публіциста і поета, який уміє рідним Словом відмикати людські серця і наповнювати наші, часом зашкоровані, душі світлом духовності.

У багатьох числах газети "Слово Просвіти" видрукуються Ваші, Павле Михайловичу, "Витоки", які знаходять підвищений інтерес широкого читачого загалу, а найперше, просвітан і освітан. Воно й зрозуміло, бо ж кому, як не нам нести до дітей і юнацтва, в класи і студентські аудиторії справжні людські почуття, ті риси, що з давніх-давен притаманні українцям: доброта, щирість, сердечність, порядність, щедрість, шляхетність, патріотизм — справжній, а не удаваний.

На одній з останніх моїх зустрічей з Вами, шановний Павле Михайловичу, я так і не встиг скласти подяку від численних прихильників Вашого таланту, які мешкають на Миколаївщині.

На все часу не вистачає, — завважили Ви, а мені ще й подумалося: якби хоч соту частку Вашої праці на благо України взяли на свої плечі "народні обранці" та окремі "державні мужі", то й справдилися б надії та сподівання мільйонів громадян нашої Неньки-України, окраденої та ошуканої, але незворимо впевненої у правильності обраного шляху, тільки Господу знаному. Щастя Вам на цьому шляху!

З високою повагою
Леонід РЖЕПЕЦЬКИЙ,
поет, просвітянин, педагог.
м. Миколаїв

перетрактувало всю багатотомову

історію (від Трипілья до Володимирів Великої) нашого народу, надавши їй особливого змісту і доцільності і в такий спосіб виправдавши її, цю історію. Без сумніву, у наших пращурів були спроби проломитися у Всесвіт, у позачасся, але власне сам час ніби підлягав замовлянням, повторюваності ритуалів, циклічності обрядовості, проте людина та Всесвіт ніби існували самими по собі... Моральний клімат, що панував серед предків, був суголосним тим моральним принципам, які принесло християнство... Вище трансцендентне начало, без сумніву, присутнє в старих релігіях наших предків, духовні потреби котрих домінували над споживацькими, які властиві були найбільшим імперіям світу — Ассирії, Вавилону, Персії, Греції, Риму... Духовний простір наших пращурів був надзвичайно широким, що зафіксовано в батьком історії. Духовне пронизувало матеріальне і підпорядковувало його собі, про що свідчать всі народні обряди, весь народний календар, який незримою сіткою наплався на християнський, відкориговувавши відповідним чином чужу історію під вітчизняну,

таким чином поглиблюючи духовні знання про світ. Кожна людина, як ми вже відзначали, є мікрокосмосом, у якому присутній і весь реальний світ, і вся історія власного народу, і не лише, а й історія людства. А це потребує поглиблення свідомості кожного суцього, адже для людини відкриваються не лише великі історичні часи, до яких вона причетна генетично, але й історія світу. В людині перебувають усі історичні часи, і вона мусить навчитися їх чути в собі, вивільнюючись від тягаря власного часу. І лише через зацікавлення, внутрішнє поглиблення, людина, занурюючись у праісторію, занурюється в саму себе. І лише в глибині самої себе, — як зазначав М. Бердяєв, — людина спроможна віднайти справжню глибину часів, тому що глибина часова не є чимось зовнішнім, чужим для людини... Глибина часів є найглибшими потаємними підложжям самої людини... А історичні міфи мають глибоке значення для цього процесу пригадування. В історичному міфіві подано оповідь, що зберігається в народній пам'яті... Цими імпульсами для

Фото Т. Карпінської

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

пригадувань, для розкриття незнаних ще шарів в глибинах духу, в надрах власного ества може бути і ландшафт, і пташа, і дзвін давніх інструментів, і забутий вже мелодії... А такі міфологічні оповіді, як оповіді Геродота, незважаючи на всю мішанину, інформаційну безладність, де реальне сусідє з вигадкою, де жахи переплетені з річичною просвітленістю, стають поштовхами не лише для заглиблення, а й для класифікації, розмірковувань, уточнень і з'ясування. Історія дана нам не іззовні, а зсередини, і ми, врешті-решт, сприймаємо історію, конструюємо її у величкій залежності і великому зв'язку з внутрішнім станом нашої свідомості, внутрішньої її широти і глибини. Імпульсами для поглиблення може бути і археологічна знахідка, і уривок української душі, вік якої не обмежується добою козаччини, бо речитатив, до якого вдавалися кобзарі, вказує на давню форму солоспіву. Могли і змінювалися сюжети, удосконалювалися, багатшав сам музичний інструмент, але форма мелосу (речитативу) залишалася... І найдавніший наш поет Аристей, якому Геродот присвятив кілька сто-

рінок, я переконаний, виконував свої поеми речитативом... До речі, Аристей, за словами метапонтійців, коли з'явився в їхній країні, то звелів спорудити вівтар Аполлону, поряд поставити статую з іменем Аристея з Проконесса. Адже Аполлон прийшов колись саме до них, метапонтійців. А він, Аристей, був у почті Аполлона у вигляді ворона. Після цієї інформації Аристей зникає вдруге, адже вперше він з'явився в цих місцях 240 років тому... Метапонтійці, як зазначає Геродот, змушені були звернутися до бога, делегувавши посланців у Дельфи, з запитанням, що означає поява цього привида, привида Аристея. І піфія, пророчиця, звеліла їм виконати повеління привида. "І справді, там ще й подосі стоїть статуя з іменем Аристея біля самого кумира Аполлона, — пише Геродот. — А довкола ростуть лаврові дерева". Яких ще потрібно доказів щодо нашої причетності до цієї історичної постаті поета Аристея, адже він, одержимий Фебом, прибувши до ісседонів, розповів у епічній поемі про однооких людей, про грифів, які стережуть золото, та про

Розрив поміж минулим і майбутнім, зазначав М. Бердяєв, є головною хворобою, головним дефектом, головним злом часу нашої світової дійсності.

"Якщо визнати існування лише нашого злого і хворого часу, в якому розірвані минуле і майбутнє, то не можна було б розпізнати і визнати існування достеменної, реальної історичної дійсності, яка здійснювалась би в якомусь теперішньому, цілісному і реальному, не розірваному і не смертоносному часові, яка б здійснювалась в часі, що несе життя, а не смерть...". Філософ робить дуже вдумливий висновок, згідно з яким смертоносний час несе також життя, що триває тягло з першовитоки першоплодей... І ніколи теперішнє не переможе минулого, як і майбутнє не поглине остаточно і теперішнє, і минуле. Ця трискладовість часова важлива не лише для долі людства, а й для долі кожної окремих людини, яка живе надіями на завтрашнє, переймається сьогоднішнім і намагається осмислити своє життя індивідуально, родово і загальнолюдськи. Не може настати ніколи доба вічного теперішнього чи вічного сьогоднішнього. Саме тому і кидаємо ми погляд позад себе. Саме тому ми намагаємось, — проймаючи зором нічне зоряне небо чи товщу морських вод, — збагнути таємницю нероздільного часу. І мені стають близькими безіменні мої пращури. Я намагаюся змудити грецьку пилюку з імен царів наших, пророків, поетів, богів наших. Усі оті Таргити, Лапоксаїси, Арпокаїси, Колаксаїси, напівдіві-напівзмії, Агафірси, Гелони, Скіфи, Аполлони-Лелі, Купали-Кібелі, Гперохи і Лаодіки, Арги та Опіси, Олени і Аристеї, — мені не просто близькі і зрозумілі, вони є складовими мого ества... Вони — минуле мого народу, і, отже, і моє минуле... Я прагну розбудити пам'ять, у якій стільки попелу, пісків, стільки мулу, стільки річкової ріні, стільки пилюки віків, що важко розгледіти їхні справжні обличчя, важко розсунути пшеничну соломку, яку несуть щороку на далекі землі і в яку загорнуті, без сумніву, дарунки літа: яблука, груші, сливи, виногради і меду... Ці посланці несли дарунки до Делоса, аби вклонитися богині Землі, богині Врожаю, богині Сімені... І цей день випадає на вершечку літа, що тепер збігається і зі Спасом, і з днем Успіння Божої Матері. Часи зійшлися і набули іншого виміру, і життя виправдалося і спокотувалося Різдвом і смертю Христовою, що є єдиним Спасителем і суцям, і тих, чий імена вже забути, або переінакшені чужими історіями...

Метафізика історії підтверджує достеменність минулого і до цілісності часу. Цілісність саме і полягає в неі часу. Відмерле історичне реальне, аніж відперішнє. І, розриваю-

гіпербореїв, що живуть на узбережжі Понтійського моря, і ця розповідь є не чим іншим, як поетичною оповіддю про наших пращурів... І мій внутрішній стан готовий до сприйняття цієї оповіді: метафізичне переходить в історичне, і навпаки... Доля людська здійснюється в історії народу. І моя здійснюється в історії моєї нації, і осягається вона в усвідомленні духу, духу пізнання, адже історія здійснюється не лише в загальному, але і в індивідуальному, тобто в одночасній поєднаності макрокосмосу і мікрокосмосу.

Якщо ми будемо ставитися до нашого минулого з такою ж часткою скептицизму, з якою ставився до нього ще Геродот, то під сумнів можна поставити не лише багатотомну працю історика, а й узагалі минуле.

Чому так сталося, що захоплюючи дух давнина, історія нашого народу відокремилася в минуле разом з усією історичною дійсністю, з величезними здобутками людства, як винахід плуга, ярма, сокири, приручення диких тварин, приручення злків? Тому що абсолютизовувалася щоразу нова дійсність, нові реалії...

Історик В. М. Гайдар назвав племена аланів перекладав у XIX сторіччя з давньогрецької як хвастуни, або "зухвальці", тобто самоназву племенну "слов'яни", то кожен етнонім потребує відповідної дешифровки, як і кожне згадане мною імення. Безсумнівне одне — це те, що в V ст. до н. е. наші пращури жили різноплемінними спільнотами і тому мали різні назви, як і подосі ми вживаємо терміни "східняки", "западенці", "галичани", "волиняни", "полтавці", "слобожани" чи "степовики"... Отже, нам для повноти власного буття необхідно відтворити цілісність історії, її сполученість, часову нерозривність, у яку заплетено й історію праукраїнців... Адже безпам'ятна людина — безрідна і божевільна... Історична пам'ять — це прояв вічного духу нашого народу, що живив і живить нові й нові покоління українців. Без пам'яті немає історії, а без історії немає майбуття. Бо історичні знання означають перемогу пам'яті над духом тліну, розпаду та забуття. Ось чому ми прагнемо дошукатися наших витоків.

Далі буде.

Свого часу письменник, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Роман Лубківський керував обласним управлінням культури, організовував амбасаду України в Чехо-Словаччині. Нині ділиться власними набутками з майбутніми дипломатами, котрих виховує Національний університет імені Івана Франка. У попередній розмові ми намагалися зачепити загальні проблеми духовної спадщини — на чім має базуватися наша нинішня духовна школа? Ще одне зауваження. Назва попередньої публікації у “Слові Просвіти” — “Соняхи Романа Лубківського” — не просто поетична алегорія, що стосується нинішнього його стану. Так, за ними він себе почуває затишно, сонячно. А обіч хатини ростуть два правічні дуби, ніби слугуючи образом своєрідної основи, — на чому повинна триматися наша духовність...

“СТВОРЮВАТИ СЕРЕДОВИЩА”

— Пане Романе, у попередній розмові ви з якимось особливим сумом говорили про так звану київську золоту вісь і про столицю...

— Радше про те, що, на жаль, Київ ще не став столицею Української держави. Кермують там славновісні “крановці” чи кранівники, сказати б.

— А ми?

— А що ми? Я вже згадував про знахідку руської вежі у Львові на вулиці Руській. Це ж колосальна археологічна знахідка! А ті фрагменти замурували до “ліпших часів”. Коли вони настануть? І коли навчимося гідно показувати світові свою спадщину! А наш пам’ятник Данилу Галицькому? Переконаний, йому б пасувало зовсім інше місце, а не той пляц, де кишить “напівцивілізований” базар. Так само варто би було поставити йому пам’ятник і в Холмі, де знайшли його палаци. Інтелігенція Польщі пропонує відкрити ці палаци й увіковічнити пам’ять нашого короля. До слова, ініціатором такого вшанування був Дмитро Павличко. Гадаю, після того, як полишив дипломатичну місію в Польщі, однак не відмовився од подібної ідеї. У таких, власне, місцях потрібно створювати своєрідні середовища. Не просто, щоб там камінь якийсь стояв чи стела. Це стосується й наших теренів. Бо чим таких середовищ буде більше, тим сильніший вплив матимемо на формування культури наших людей. Тому що в такому плані людина не просто глядить на образ, вона бачить простір, потрапляє у певне середовище, досі незнане, а отже, інакше починає сприймати світ. Тому, переконаний, ми не все ще зробили для прийдешніх поколінь у сенсі формування духовності через сприйняття Франка, Шашкевича, Устияновича... Навіть на тому місці, де спалили хату, а інакше ця не сприймаю, маємо відновити її. І людина, котра має певну уяву,

фантазію, одразу собі відтворить атмосферу, перекине той умовний місток між минулим і сьогоденням.

— Але ж ті мости палилися вже не раз — навмисно...

— Прикро, бо справді для України більшовицькі часи були страшними. Нищили церкви без аналізу мистецької чи художньої вартості, палили замки. Галичину певною мірою не так пошматовували, бо вдалося зберегти тисячі експонатів. Скажімо, в тій же галереї мистецтв Сталінові не вдалося все знищити. Інша проблема — самі не шануємо те, що маємо. Багато пам’яток занепадає в наші часи. Їх засипають, бетонують, вивозять за кордон.

— Ви очолювали обласне управління культури. Чи все вдалося зробити з того, про що мріялося? Це до того, що багато нарікаємо на сучасників.

— На жаль, далеко не все. Шкодує, що не вдалося зреалізувати, перш за все, задум вшанування Іва-

Так, кожна з тих подій десь відбулася, кожна людина пройшла свій шлях. Але яке вони мають значення для нинішньої України? Давай-те гуртувати людей довкола тих правдивих цінностей, що мали чи мають вплив саме на утвердження незалежної України. Щодо Щербицького, то взагалі це викликає великий протест і обурення, тому що це людина, котра, свідомо чи несвідомо, дуже багато робила проти України. Саме слово українське йому було чуже. Пригадую вже часи Горбачова. Як Щербицький — уже на схилі кар’єри — з особливим якимось обуренням сприймав нові віяння, пробудження української демократії. І як же цинічно, без коментарів, нам нині нав’язують відзначення його річниці “на загальнодержавному рівні”!

А відновлення “радянської” символіки в Харкові? Хіба депутати тамтешньої міської ради не читали Конституції?! А де Кабінет міністрів, де Президент, як гарант Основного закону?!

КІЛЬКА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО

на Виговського в тих місцях, які з ним пов’язані. Донині ми ще гідно не пошанували Богдана Хмельницького. Це не локальний патріотизм. Бо, попри те, що Галичина мала постійно свої прикмети прикордонного краю, вона ніколи не була окраїною ні культури, ні духовності. Вона історично-традиційно слугувала своєрідним донором української ідеї. Так, ми мали завше особливо загострене почуття патріотизму, але ж до цього краю причетні були провідні носії ідеї державності. Хмельницький, Сагайдачний, Виговський, Франко, Шашкевич... То все постаті, котрі, повторюю, ще належним чином не пошановані.

“МИ ЖИВЕМО МИНУЛИМ”

— Чи не здається Вам, що ми, маю на увазі певні прошарки суспільства, починаємо надто заглиблюватися, навіть заціклюватися на минулому?

— То ще одна проблема. Ми живемо відсотків на сімдесят-вісімдесят минулим. Ми співаємо прекрасних пісень Івасюка та Білозора, а хто творить нині? Те, що діється навколо, інакше як звуковим насильством не назвеш. Це абсолютно антинаціонально.

— І як з тим боротися?

— Боротьба тут зайва. Просто людям нашого покоління, молодшим, випала робота. Вона не патетична, а рутинна, буденна. І одночасно варто пам’ятати про ідеологію. Бо без національної ідеї жодна справа не має сенсу.

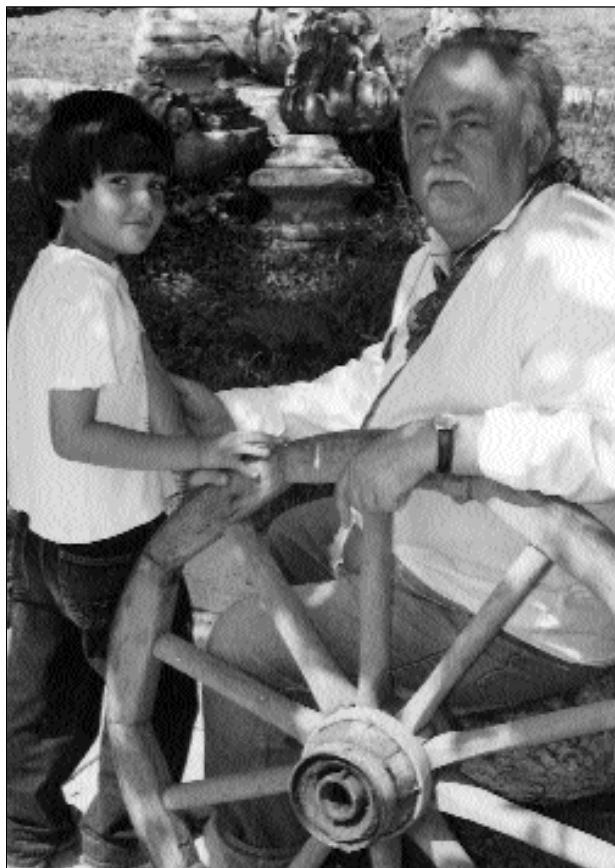
Я не уявляю, як можна святкувати річницю Перемиславської Ради, так званої “молодої гвардії” і ювілей Володимира Щербицького.

Бодай би хоч незгоду хтось висловив з такими речами, якщо закон про місцеве самоврядування дав харків’янам таку антиконституційну “нішу”. І ще одне вражає. Не чую реакції ні своїх колег з літературної ниви, ні з депутатського корпусу. Звичайний обиватель не просто сприймає те чи інше рішення зверхників. Він традиційно чекає реакції авторитетів, а митці саме з цієї когорти. Тому дуже хвилює мене тема “митець і час”... але то тема окремої розлогої бесіди...

— А темою поезій?

— Я взагалі не планую написання віршів. Мені інколи дивно зустрічати колегу, котрий “зачитує” своїми новими творами. Я навчений інакше працювати... Творчо добре відчуваю у Словаччині, — коли відходиш од гамору й знаходиш затишок у якійсь винарні. Там дуже гарні винарні, в яких звучать улюблені пісні, дуже схожі до наших. Тішить спостерігати, як люди любляться. Не тільки як закохані, а як друзі. Обнімаються за плечі і заводять якусь “збойницьку” (батьківську) пісню. У нас це втрачено. Там можеш спокійно піднести троянду якійсь чарівній незнайомці, і ніхто не вимагатиме в тебе задоволення за образу. Існує атмосфера, котра надихає на творчість. Бо, попри те, що митець має бути наодинці зі словом, він не може одриватися від оточення. Для чого ми пишемо? Не задля “текстів”, як дехто вважає, бо сам текст — це є штука, але вона мертва, якщо пишеш, власне, заради себе. Потрібно усвідомити, що не лише зовнішні вимоги спонукають до написання, а здебільшого внутрішні потреби.

ТВОРЧИЙ ЛЮД ШУКАЄ

СПІЛКУВАННЯ

— Свого часу Львів теж має схожі традиції. Були славні місця, де митці могли посидіти за кавусею чи чарчиною, поспілкуватися. Як Ви сприймаєте нинішні кав’ярні тенденції?

— Та ж були і в Галичині такі традиції. Відомо, що Франко полюбляв пити знамениту віденську каву, мав свій столик, до якого підідали постійно чи однодумці, а чи поціновувачі, і ніколи не відмовлявся од бесіди. Або ж Олександр Олесь, який по двадцять годин просиджував у знаменитому “Ведмедіку”. І не забував про пиво.

Прикро, що ті традиції були перервані війною і подальшою відбудовою. Атмосфера була такою, що про подібне творче вільне спілкування не можна було й мріяти. Лише десь у шістдесяті роки минулого століття поновилися і так звана традиція “водити козу”. Особливо полюбляли болгарське біле вино. Потім повернулася кава. Спочатку “банякова”, у склянках, потім краща. Далі запанувала вона у тих химерних закладах, якщо пригадуєте: “Бурячок”, “Телевізор”, “Під Дашаком”, “Сільрада”, “Жіночі сльози”... Спілкування набувало певної клубної форми. Але ж була ще й кава, так би мовити, суспільна. Наприклад, молоді митці дуже полюбляли потрапити на каву до Ірини Вільде, бо там було справжнє спілкування. А хіба інакше було в майстерні Якова Чайки? По-різному можна зараз його трактувати, але це була дуже непростота і своєрідна людина. З одного боку, творив “вождів” — з кепками і без кепок, з іншого — підтримував молодих майстрів, був своєрідним пробивним

інструментом Спілки художників. А кавування в Емануїла Миська!

Або візьмемо унікальну творчу родину Безнісків. Вічно гнана, вічно потерпала, вічно без грошей. Але вони (Євген разом із, на жаль, уже покійною дружиною Теодозією Бриж) творили. І постійно прагнули творчого спілкування, завжди віддавали закуток у своїй малесенькій майстерні, аби пригостити того, хто завітав у гості.

Звичайно ж, під час таких кавувань піднімалися й найсерйозніші політичні питання. Якщо відверто не критичувалися, бодай починали розумітися по-іншому.

Окремо — поговоримо колись про письменницький клуб, який проіснував щось зо п’ять років, але залишив слід в історії. Прикро бувати на “фуршеттах”, де все зводиться до поїдання та випивання.

Після “третьої” взагалі ні з ким словом перемовитися.

— Бідус митець...

— На жаль, так. І все-таки творчий люд не обминає затишних куточків.

КАВА ДЛЯ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА

— Чи є у Львові улюблені вами місця, куди б із задоволенням повели своїх друзів з дальшого чи ближчого зарубіжжя?

— Звичайно. Спершу я б повів гостей у “Світ кави”, хоча там є одна вада. Він перевантажений великою кількістю людей, та й сноби вже його облюбували. Є ще мила серцю “Галка”. Порівнюючи з серединою 90-х, відзначаю значні зрушення. Єдине, що дратує, це відсутність належної атмосфери. От збоку вулиці Стефаника є цікавий підвальчик “Під куполом”, де відтворена своєрідна атмосфера

помешкання 30-х рр. XX ст. Звичайно, є свої акценти, бо то було помешкання польської письменниці. А чи не можемо відтворити щось подібне в помешканні українського митця? Тим часом стилістика більшості наших “кнайп” витримана у псевдостаровині, і ніхто не може затримати мене більше години. Починається галас, звучить “зековська” або “распутінська” попса.

Кілька років тому прибув уперше до Львова Вацлав Гавел. Забавалося попиту кави. Зупинилися в літньому ресторанчику на проспекті Свободи, що під міськими мурами. І увіть собі: йому приносять каву в одноразовому пластиковому “стакані”. Ще один казус, пов’язаний з чеським Президентом. У Львові супроводжувати Гавела голова тодішньої облдержадміністрації Михайло Гладій доручив мені. На дипломатичній службі в Празі неодноразово ми зустрічалися з паном Президентом, багато говорили про долю України та про перспективи розвитку. Зокрема, я постійно зауважував, що Україна — то своєрідний європейський фонтан, який ще не затих. Він серйозно переймався нашими проблемами. Взагалі, вважаю, чи не єдиний політик у світі, котрий є правдивим нашим симпатиком. Отож, переходимо перспектив Свободи. Зупинилися біля пам’ятника Шевченку. Вацлав Гавел висловив бажання покласти квіти до підніжжя Кобзаря. Але цього протоколом чомусь не передбачили. Виручив радіожурналіст Казимир Плахотук. За якихось дві хвилини він, на моє прохання, дістав-таки букет. І Гавел залишився задоволеним.

Тому, вважаю, що саме через аромат львівської кави, львівського пива, мандрики нашим містом (автомобілем він відмовився скористатися) ота симпатія до України ще глибше закорінилася.

Ми якось з вами перейшли з однієї теми до іншої...

— Чому ж? За великим рахунком, кожним словом намагаємося сягнути людської сутності, пізнати характер, що формує митця.

— Тоді варто додати таке. Якщо ми говоримо про діалог митця з суспільством, то повинні будувати його не банально, а творчо. І обов’язково керуватися — любов’ю до людини, прихильністю. За що й вип’ємо по галбці пива!

Тим часом за іншим кінцем столу під яблуною вже попоралася пані Наталя — дружина Романа Лубківського. Нас чекали якісь особливі домашні делікатеси. Правда, спочатку господиня бідкалася, що не все вдалося. Але реальність перевершила сподівання. Обід видався славним.

А під хатою присів на колоду внук Северин. Він уже набавився з чотирилітнім “співмешканцем” — песиком Арчібалдом і котиком Стефіком. Сперся в задумі на старе колесо від веза. Крутиться колесо життя. І на згадку про цю не повторну мить ми вирішили сфотографувати двох Лубківських...

НАША СЛАВА

У Дубаневичах вертеп “Українка” живив своїм патріотизмом односельців аж до 1974 року, коли кадебістам вдалося його викрити і розгромити.

Невідомий автор вертепу — творець “Українки” — патріот-оптиміст. У його вертепі носіями українських державницьких ідей є українське козацтво — наша минувшина і герої новітньої історії України — українські повстанці з УПА, а від України як держави промовляє дівчина-українка.

Уже на самому початку вертепу, в коридорному заспіві, видно, що український повстанець віри “повстане Україна, хоч я не буду жив”. Такі свідомо віддавали життя за майбутню вільну Україну, часом вони вмирали зі словами “Слава Україні!”. У вертепі повстанець промовляє: “За кращу долю найкращі лицарі лягли”, щоб “вийшла Україна з неволі і минуло наше ярмо”.

У стислій формі в “Українці” змальовано владу більшовицько-сталінського ґатунку, там москаль наказує: “брось разговаривать про какую-то Украину! Ми вам дадим, сволочи, Украину!” Також тут співається колядка “На Різдвяні свята” — українців у часи радянзації західноукраїнських земель і сибірських заслань. Чується заклик “не плач, стара мати, не сумуй, родинонько, бо недовго панувати катам на Україні”.

Важливо, що автор “Українки” зумів наголосити на найхарактерніших наслідках колоніального становища України: неволя, катор-

жні сибіри, московське засилля, зросійщення, нищення національних святинь. А прикінцеві монолози повстанців в “Українці” стверджують, що “Україна слави дочекалась” і що її “сини на сторожі кордонів пильнують вкраїнське добро, що Україна — незалежна вільна держава”.

Можемо впевнено сказати, що автор “Українки” — котрийсь із повстанців, який діяв серед дубаневичан. У селі Конюшок-Тулиголівські, що за якихось 10 км. від Дубаневичів, побутує думка, що автором відомої колядки “Сумний свяятий вечір” був їхній односелець

фото Т. Карпінської

РІЗДВЯНИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ

Василь Ільків — Дністровий, колишній в'язень Берези Картузької. Глибоко обізнаний з історією і культурою рідного народу, наділений даром слова, з 1944 року — районний пропагандист УПА. Восени 1946 року, оточений і тяжко поранений облявниками, останню купю залишив собі, щоб не здатися ворогові.

Шкода, що цього року в Детройті (США) відійшов у вічність доктор, професор Богдан Яньо-Крук — Мелодія. Це колишній повстанець з УПА, родом з тих же Конюшок-Тулиголівських. Йому вдалося вціліти під час рейду упавців

у 1947 році у Західну Німеччину. Він тоді мав незакончену вищу освіту і справами повстанського фольклору міг цікавитися... До речі, його дружина Мирослава Ласовська-Крук, українська письменниця в еміграції, написала дві дитячі п'єси, присвячені національно-визвольному рухові — “Я повернусь” та “Не продам!”

Важливо, що вертеп діяв із року в рік у Дубаневичах аж до 1974 року, до його розгрому кадебістами.

Автор цих рядків пам'ятає, як радянських ідеологів шокував дубаневецький вертеп і як вони на

своїх ідеологічних нарадах наголошували на дубаневецькому факторі. Як бідкалися: на тридцятому році радянської влади у Дубаневичах сільські школярі пропагували ідеї українського націоналізму (самостійної державності), увіковічували повстанців...

Довге життя вертепу в Дубаневичах пояснюється особливістю села: там на громадських засадах чи не за одну ніч на сільській площі виріс будинок “Просвіти”, незважаючи на заборони польських властей. До “Просвіти” горнулося все село. У середньому за розміром галицькому селі до війни було 258 господарств, а на осінь 1944 року — майже два десяткі повстанців. Це доволі вагомий показник активної участі односельців у національно-визвольній боротьбі.

Усе життя запам'ятав з гуртом дубаневичан пам'ятника козацької в'язниці в селі Шевії під Берестечком, де ми всі разом пережили небувале піднесення, були освячені небаченою кількістю патріотично налаштованих сердець під морем національних прапорів чи не з усієї України. Повертаючись додому, вечеряли. Ніколи не забуду того чарівного співочого дійства, виконуваного дубаневецьким гуртом, що стояв навколо вечірньої ватри під прапорами — український дух воскресав із новою силою.

Володимир ГОЛИНСЬКИЙ,
м. Рудки, що на Львівщині

ТРАДИЦІЇ

Уляна Петрівна пам'ятає понад тисячу народних пісень. “Я взагалі пам'ятує”, — говорить вона, ховаючи світлий вогник у глибині своїх теплих сивих очей. Пам'ятає вона навіть той час, коли вчилася ходити. Ніхто не вірить, а вона пам'ятає. Пам'ятає і той момент, коли років у два їй щось наснилося, і вона, прокинувшись, уперше заспівала. І тоді, коли трошки пізніше, кружляла з піснями по хаті, аж голова запаморочилася. Дісталось тоді від мами за ті пісні.

Уляна Петрівна взагалі багато чого пам'ятає. Пам'ятає, як однієї ночі до її батька, призначеного головою сільради, прийшли “хлопці з лісу” і наказали зібрати хліба для вояків. Вона тоді невідомо чого прокинулася і все бачила. Бачила, як батько пішов у ніч по селу, будячи тишу. Назбирав тоді збіжжя, ще й допоміг прилаштувати все на підводу. А потім хтось доніс, що голова сільради допомагає бандитам. “Пришили політику” — хитає головою Уляна Петрівна. Ішов 1947 рік. А через два роки мати на численні запити отримала звістку, що чоловік помер.

Пам'ятає усі пісні, що співала її мама, Оксана Федорівна. А та всю свою журбу за нещасну вдовину долю переливала в пісню. Часто, сидючи за ткацьким верстатом, заводила вона тужливих під ритмічний перестук кросен. Уляна вбирала ті пісні, ховаючи, як найдорожчий скарб, у своєму серці. Разом із тим, переймала і мамині секрети ткацтва. І потім люди, розглядаючи тоненькі поліські серпанки, виткані руками майстрині, дивувалися: чи то пісня лягла на полотно, чи то полотно стало піснею.

Перше визнання до Уляни Кот прийшло несподівано. Вона якраз поверталася з колгоспного поля, де працювала ланковою,

ПОВЕРТАЙСЯ,

коли їй сказали, що з Києва приїхала фольклорна експедиція і буде записувати народні пісні. До клубу, де зібралось мало не все село, її завели майже силоміць. Усі місця вже були зайняті, тож Уляна примостилася біля грубки. Так і прослухала виступи односельців. Усі вже збиралися розходитися, коли раптом хтось побачив її. Попросили заспівати. На сцену вона тоді так і не вийшла — заспівала з місця, від грубки. Та так заспівала, що поважні гості з Києва примовкли і ловили кожен звук її чистого високого голосу. А тоді попросили заспівати ще, і ще, і ще...

Їй пророкували участь у хорі Верьовки. Але їхати до Києва було боязко, все ж таки була вже родина, діти. Та й на місці вирішили, що нема чого таланти спроваджувати до столиці, треба уміти їх берегти. І створили в селі Крупіві Дубровицького району, що на Рівненщині, свій фольклорно-етнографічний колектив, солісткою якого стала Уляна Кот.

Але велика сцена не забарилася. У 1984 році Уляна Кот з колективом стала переможцем першого телетурніру “Сонячні кларнети”, потім були перемоги в радіоконкурсі “Золоті ключі”, багатьох республіканських та обласних оглядах народної творчості. У 1985 році фірма “Мелодія” випустила диск-гігант “Співає Уляна Кот”.

Паралельно прийшло визнання і до витворів її рук. Поліську майстриню запросили до Рівненського комбінату народних промислів, почалися авторські виставки. У 1981 році Уляні Петрівні було присвоєно звання “Заслужений майстер народної творчості УРСР”. Її поліські серпанки об'їздили увесь світ, і нині ткані рушники та сорочки від Уля-

ни Кот зберігаються в музеях та приватних колекціях Києва, Львова, Алмати, Москви, Чехословаччини, Польщі, Канади, Америки. І нині, коли в Музеї народної архітектури і побуту в Пирогові влаштовуються Дні ткацтва, багато хто спеціально розшукує “майстриню з Полісся, що так гарно співає”.

Багато записів Уляни Кот нині зберігається у фондах українського радіо, в архівах різноманітних фольклорних експедицій та народознавців. Є вони і в редакції “Української хвилі” на радіо “Свобода”. Останні були зроблені під час поїздки до Вашингтона на запрошення Смітсонівського інституту. Тоді Уляна Кот представляла Україну на фольклорному фестивалі національних меншин Америки. Записів справді багато. Але ще більше не виспівано, не сказано. Скільки казок, традицій, звичаїв, обрядів вона знає! І не просто знає, а відчуває, розуміє всю глибину народної мудрості, що передавалася з покоління до покоління. В розмові Уляна Петрівна раз-по-раз переходить на пісню. Дещо я записала на свій репортерський диктофон. “Пишіть усе, — радить майстриня, — черпайте з мене, поки є час. Шкода буде забирати це з собою”.

Свого часу Уляна Кот стала ініціатором створення у селі дитячої фольклорно-етнографічної студії “Серпанок”, куди прибігали і школярі, і дошкільнята, і з величезним задоволенням виспівували-переймали народні пісні. Студія існує й нині, тепер нею керують вихованці Уляни Петрівни. Начебто усе гаразд, однак болить душа: народна пісня, навіть на селі, все більше зникає з побуту, витісняючись супермодними чужими мотивами. Зникають з життя прадавні народні традиції та обряди, на яких виросло і наб-

ралось мудрості не одне покоління. І душі людей спустошуються, розгублюються, а потім і розвіюються по світах. Та й на сцені, навіть сільській, народна пісня лунає все рідше. І люди замикаються в собі, а не витримає чиясь душа, заспіває, — озираються подивовано: напилася людина, чи що? “Що з нами коїться?” — запитує Уляна Петрівна, і це питання зависає в повітрі. А й справді — що?

Сидимо в затишній хатині Уляни Петрівни, що примостилася під самим лісом на краю села, п'ємо запашний чай із лісових трав та ягід біля грубки, де “Бог живе”, гортаємо сторінки родинного альбому. Ось мала Улянка з братами та сестрами на руках у мамі й тата. Ось — вона з мамою за верстатом. Ось — у незмінній вишиванці й корсетику на різноманітних виставках, форумах, концертах. Ось — уже її діти, онуки, правнук. Очі Уляни Петрівни зволожуються — доля порозкидала дітей по світу: один син в Іспанії на заробітках, інший пустив коріння в Білорусі, третій син з дочкою теж поїхали з села. Ні, вона не скаржиться, вона рада за дітей. І все ж таки...

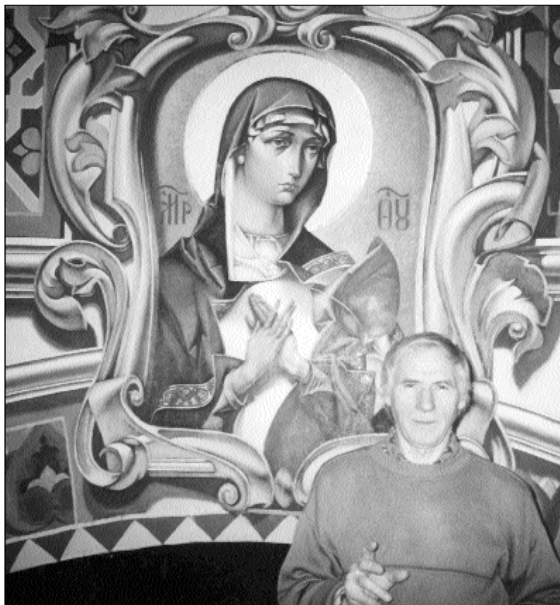
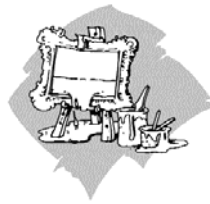
На прощання Уляна Петрівна подарувала ще одну пісню, власну. “Хоч думки будуть линути по світу, як зозуля, шукати діток, та не зрадьте мого заповіту — повертайтеся у рідний куток,” — співається у ній. Попросила дати цю пісню комусь із відомих співаків — може, заспівають. І, може,

почують її мільйони дітей, що порозлігалися з материнського гнізда — частіше навідуватимуться до рідних. А ні — то хоч подумки прилинуть на крилах пісні, зіграють материнське серце.

Поверталася я додому засніженою сільською дорогою, а в пам'яті лишилися слова Уляни Петрівни: “Ото буває, як стане дуже сумно одній у хаті, чи схопить щось за серце, стисне туга, то підіпруся собі біля грубки — та й співаю. І біда відступає, легше стає на душі”. Ось таке її життя — як нескінченна виспівана пісня, де поєдналися і радість, і туга, і біль, і сподівання на краще. Пісня, яку варто послухати і зберегти у своєму серці.

Наталка ПОЗНЯК,
Рівненська обл.

“Я добре пам’ятаю той день. Кульгавий Яшка вибирав цеглини зі стовпів, які тримали купол, тоді забивав на їх місце дерев’яні кілки, а потому облив їх бензином і підпалив. На хреста ж накинули довжелезний трос, зачепили кінцями і — тягли. Церква палала, потому почала поволі хилитися дзвіниця, а коли нахилилася майже до землі — впала стрімко й важко. Дзвін ударив так сильно, що якийсь час нічого не було чути. Усе заніміло і видно було лише велетенську хмару куряви, що знялася від того удару... Аж потім під ногами почала рухатися земля, і разом з тим рухом, із землі вирвався крик сотень жінок. Чоловіки ж і діди стояли мовчки, замерши, і здавалося, що в їхніх очах зупинився час...”

МИСТЕЦЬКА СТОРОЖА МИКОЛИ СТОРОЖЕНКА

Мине багато років і Микола Андрійович Стороженко скаже, що, можливо, ці дитячі враження якимось чином зумовили те, що нині він спеціалізується на храмовому живописі, очолює майстерню храмового живопису в Українській національній академії мистецтв.

Я не знаю, яке з цих трьох слів — людина, художник, патріот — поставити на перше місце, адже ці три поняття складають єдине ціле його особистості, доповнюють одне одного, живляться одне одним.

Ця людина вражає не лише своїм різнобічним розвитком — інтелектуальним, моральним, духовним. Будучи художником-монументалістом, Микола Андрійович працює як станковист, ілюструє книжки. Одна з його заповітних “монументальних” мрій — проілюструвати Кобзар. Над цим він працює вже понад двадцять років. Як художник — це людина надзвичайно чесна з собою... Саме чесність була основною причиною, чому відмовився очолити роботи з розпису відбудованого Михайлівського Золотоверхого собору в Києві. (Дали дуже мало часу.) Ця чесність

завадила йому завершити розписи у церкві Миколи Притиска на Подолі...

А втім, розпочиналося все у часи хрущовської відлиги. Вони, тоді ще молоді художники, були захоплені хвилею загального національного відродження. Монументальне мистецтво — і архітектура, і скульптура, і живопис — значною мірою відображає загальну культуру суспільства, рівень його духовності, економіку. Адже ж не може існувати духовність на голому місці, вона має спиратися на традиції, а отже, мова йде про генетичну духовність. Саме ця національна духовність так допікала радянській владі, і саме через неї був знищений Михайло Бойчук і його спадщина. Бойчуків вдалося досягти дивовижного — виразити національне не через зовнішню атрибутику, а через форму, лінію малюнка. Будь-яка влада завжди розуміла значимість монументального мистецтва. Недарма всі великі завоювання були такими нещадними до пам’яток архітектури, до святинь. Дуже послідовно виявилася ця політика у знищенні радянською владою архітектури Києва. Адже крім того, що ці пам’ят-

ки є виразниками культури, вони мають також дуже сильний зворотний вплив — мовчазно, але беззастанно нагадують людям про те, ким ті є.

Посилаючись на можливості технік, художники намагалися уникнути вимог насадженого “реалізму”. Але, в цілому, звичайно, то був дуже складний час, долі багатьох митців склалися трагічно.

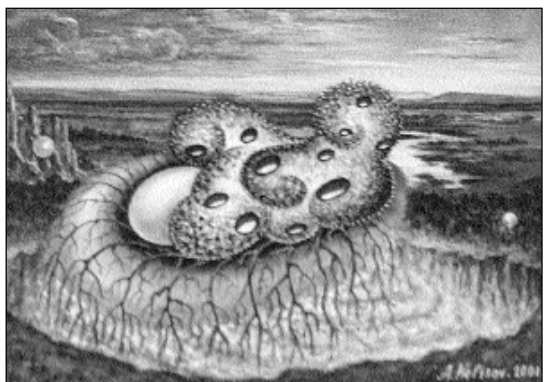
На жаль, наші чиновники, а часом і настоятелі церков, мислять ще тими, радянськими категоріями. Їм невтямки, що мистецтво — не конвеєрне виробництво і його не можна “гнати” за планом. Тому вони ставлять перед художниками певні часові обмеження, а це, в свою чергу, призводить до того, що до виконання робіт залучаються заробітчани, насправді байдужі і далекі від мистецтва.

Орест ЧЕРДАКЛІ

На фото: *Микола Стороженко у церкві Миколи Притиска на Подолі*

АУРА НЕВИДИМОГО

Фантазія — найбільш передбачуваний творець, що не визнає кордонів і обмежень та завжди прагне до свободи свого вияву. Варто лише дати їй волю — і ніколи не знаєш, у які світи вона може тебе завести. “Світ фантазій” — це не тільки назва виставки живописних творів київського художника Олександра Кольцова, а ще й місце, де зустрічаються фантазії митця і... глядача. Оригінальні зображення одразу приваблюють і зачаровують загадковістю і багатозначністю. За звичкою починаєш шукати назву під картиною, щоб хоча б трохи наблизитися до розуміння цих ігор уяви, і не знаходиш їх. Автор навмисне не дає назв, які б спрямовували глядача до якогось остаточно визначеного змісту, а пропонує кожному віднайти його самостійно. Ось так непомітно, немовби йдучи за чарівною сопількою, поринаєш у розмаїття кольорів і форм (майже всі картини не площинні, а мають об’ємні елементи). Власна фантазія, прокидаючись, включається в цю гру і намагається придумати свою назву. Тож кожен має простір для участі у співтворчості разом з автором — віднайти щось близьке для власної особистості (у когось при спогляданні зображень виникає асоціація з мезозойською ерою, хтось серед них раптом “впізнає” молекулу ДНК), вивільнити уяву, ув’язнену стереотипністю мислення. Картина, таким чином, стає множинною, отримує безліч проєкцій: скільки глядачів — стільки й різноманітних бачень; вона може мати величезну кількість назв, і, вірогідно, всі вони будуть відповідати її настрою.

Ці дивовижні зображення запрошують нас поблукати паралельними світами, які існують насправді. Недарма ж усі ці незвичайні витвори уяви розгортаються на тлі реалістичних пейзажів, що складаються з основних елементів стихії: землі, води, повітря, вогню. Паралельні світи справді живуть поряд із нами в реальності, просто ми ще не навчилися їх бачити і відчувати серцем.

Що ж насправді зображає (або приховує) цей таємничий паралельний світ? Асоціативних рядів виникає безліч. Хтось бачить тут початок нашого світу, процес його творення і метаморфоз, формування його гармонійності. Для ко-

гось він — як книга символів, що потребує розшифрування. Можливо, це — відображення боротьби різних сил, у якій, звичайно ж, перемагає позитивне начало. Чи, вірогідно, тут вирує вся палітра емоцій і настроїв, мінливих і невловимих, несхожих один на одного, що постійно трансформуються, зникають і з’являються знов. Ще один дотик погляду — і тепер перед нами енергетика або ж аура видимих і невидимих речей, яку ми не бачимо, але можемо відчутти. Якщо ж скласти всі відтінки відчуттів, викликаних спогляданням, то вимальовується ще одна версія — відображення стану душі взагалі — в усій його незбагненності й багатовимірності. Чи ж не душа є тим паралельним світом, що нібито живе в нашій реальності, але який часто не помічаємо, не усвідомлюємо всього його багатства й розмаїття і не вміємо знайти туди дорогу. Якби спробувати розправити крила своєї уяви і помандрувати в паралельні світи, може, вдасться, нарешті, відчутти ауру невидимого?

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

РОБІТНЯ ГАЛИЦЬКИХ МИТЦІВ

ЧОМУ ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА В РІДНОМУ СЕЛІ НЕ ВИЗНАЮТЬ ХУДОЖНИКОМ?

У Львівському музеї етнографії та художнього промислу розгорнуто ювілейну виставку відомого українського графіка Василя Семенюка. Доцент Львівської академії мистецтв. Працює з папером, склом, шкірою. Знаний як художник-авангардист. Започаткував у сучасному образотворчому мистецтві напрям, якому наразі критики назви не придумали.

Усе почалося із “Сонячних кларнетів” Павла Тичини. Незнана фантазмагорійність образів заповонила. Читав-перечитував. І що сильніше заглиблювався, то, здавалося, більше віддалявся од поетового світу. Олівець потягнув лінію. Другу. Стелилися вони див-

ними силуетами. Не трималися купи. Радше — середини. Чи то зносилися-злітали вправо дотори. А чи сповзали-занурювалися донизу.

Уже пізніше дізнається про так званий закон золотого перетину. Коли звинуватять у зміщенні від центру.

“Так ніхто не малює!” — лунали голоси критиків.

“А інакше не вмію. І не буду”, — замріявся над черговим рядком Тичини. Він досі “Сонячні кларнети” вважає однією з найгеніальніших збірок української поезії. А ще “Зелену Євангелію” Богдана-Ігоря Антонича.

Антонич дав новий поштовх до творчості. Художник ламав стереотипи, усе далі відходив од звичного потрахування композиції. Олівець знову розбризкав-фонтанно витанцював-випорхував у чудернацьки-хімерних лініях. Лягав під колір. Він бачив майже гармонію. Відчував органічне злиття ліній, кольору та слова. То не було ілюстрацією до прочитаного. Образи народжувалися не з почерпнутого ряду, а паралельно до нього. Плетиво силуетів і контурів подивовувало тих-таки скептиків: “Коли вже навчися шанувати центр, малювати по-людськи?”

...Коли стежку засипає сніг, а ти наодинці посеред поля-пустелі, ні-ні, та й засвердлить підступне: “Чи не заблукав у світах?” Ідеш ніби навмання, усвідомлюючи одначе, що десь попід тим білясто-яскравим килимом і має бути ця стежка.

Ти йдеш манівцями. Чи манівцями? Бо зоріють тобі в путі якісь невідомі сили, хтось ніби керує ходом. І вже впевненіше ступаєш. Ось вони — твої проводирі. Тичина, Антонич, Василь Симоненко.

Прошуєш рідним селом. Зустрічні знімають капелюхи. Мовчки. Чекають, що ти першим привітаєшся, бо перевіряють (хитрі гуцули), чи не запанів у місті.

— Слава Йсу, — схилиєшся у пошанівці.

Ступаєш до вітцівського обійстя. Там чекає вже лише ненька. З тобою вітаються сусіди, і ні слова про малярство. І сміх, і гріх. Дві церкви у селі, а ти не зробив жодного образу для них.

“Який ти художник, як не вмієш малювати образів”, — це вже нашіптують місцеві “поціновувачі”, от ті великі художники, котрі для церкви святих малюють і церкви реставрують...”

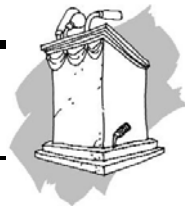
Зустрів якось таких “великих”. Троє приїхало на іномарках. Разом навчалися в Косові. Ніби перспективні хлопці були, бо вже тоді могли намалювати все, як на фотографії.

Олівцеві знову затісно в одній площині. Ти вчитуєшся в Симоненка. Це споріднено з твоїми думками-образами. Вкотре майже на півкроку від отієї гармонії ліній, кольору... Чогось бракує?

Нарешті приходить власне слово. Проситься на папір. Народжуються спомини, а чи образки-новели. Але їм же зарано у світ. Бо сколихують-ворохоблять оті понад п’ять тисяч графічних робіт, які надбав.

Працює потужно, плідно, забуваючи інколи про родину, студентів. Усі картини унікальні, бо не мають копій. Народжена кожна ніби вперше. Без ескізів, без попереднього осмислення. Як ота гірська блискавиця розтинає небо, так уява зроджує сюжет...

Олесь ГАНУЩАК

РІЗДВЯНИЙ ВЕРТЕП: ПОЛІТИЧНА

До редакції потрапив цікавий документ. Він називається "Темник №*** Орієнтовний план Різдвяного Вертепу за участю працівників адміністрації Президента, народних депутатів України, Надзвичайних і Повноважних послів в Україні, державних і політичних діячів та структур тощо" з грифом "Для внутрішнього користування".

Автор документа невідомий, тим більше, що президентська Адміністрація цілий минулий рік переконувала громадськість: до темників вона не має жодного відношення. Ми ж вважаємо за потрібне оприлюднити документ. Щоб громадськість знала, який насправді вертеп панує у нашій політиці.

1. На ролі **Трьох Царів** запросити посла США в Україні Карлоса Паскуаля, посла Росії в Україні Віктора Черномірдіна. На роль третього царя ще раз запросити п. Паскуаля або п. Черномірдіна — залежно від того, який зовнішньополітичний курс обере Україна в 2003-му році. У разі відверто прозахідного вектора зобов'язати п. Паскуаля оголосити 2003 роком України в США з відповідним збільшенням української квоти лотереї "зелена карта", позачергового безвідсоткового кредиту МВФ Україні, вступом нашої держави до НАТО в 2003-му році, створенням українсько-американського газового консорціуму "Івано-Франківськ — Аляска". (Тут і далі на полях від руки дописано "вобщє оборзєлі", далі нерозбірливо, далі — розбірливо, але нецензурне — **Ред.**)

2. Можливі претенденти на роль **Ангела**: Віктор Ющенко, лідер блоку "Наша Україна"

фото О. Ващенко

Думайте, хлопці, думайте, ми так на вас сподіваємося...

у зв'язку з позитивністю іміджу. Анатолій Зленко, міністр закордонних справ, у зв'язку з успішним виконанням функцій ангела-хранителя українського Президента під час саміту НАТО в Празі.

3. Костюм **Чорта** по черзі одягати лідерам опозиції О. Морозу, Ю. Тимошенко, П. Симоненку. Зобов'язати керівництво 1-го Національного телеканалу та каналу "Інтер" відзняти сюжети на тему "Чорт як головна загроза демократичним реформам Президента Л. Кучми" з подальшим ляканням опозицією дітей у "Вечірній казці" і дорослих — у

програми "Подробности". (На полях — "чорт те що каює-то" — **Ред.**)

4. Роль **Смерті** доручити президенту Іраку Саддаму Хусейну. Розглянути як альтернативні кандидатури Державної податкової адміністрації, Генпрокуратури та Міністерства внутрішніх справ України.

5. На роль **царя Ірода** запросити (Далі закреслено, на полях від руки "Какої опята імпічмент (нецензурне)?" — **Ред.**) У зв'язку з неможливістю процедури імпічменту доручити роль царя Ірода всім, кому Смерть та інші обрізали повноваження в 2002 році.

6. Роль **Лікаря** української економіки запропонувати представнику Світового банку в Україні, Молдові та Білорусі п. Луці Барбоне.

7. На роль **Москаля (він же Солдат)** запрошувати представників вищого керівного складу Збройних сил та Міністерства внутрішніх справ України у зв'язку з опануванням ними культури та мови північного стратегічного партнера. Зобов'язати Міністра внутрішніх справ Ю. Смирнова провести оперативну-розшукову діяльність з метою виявлення Москаля-чарівника, якому під силу вивчити державну мову і доступною, зрозумілою мовою викласти її базові засади вищому керівному складу Збройних сил та Міністерства внутрішніх справ України.

Почесним виконавцем ролі Москаля вважати президента Російської Федерації Володимира Путіна.

8. Костюм **Кози**, яку постійно водять, запропонувати колишньому Кабінету міністрів А. Кінаха. Ознайомити з п. 7 "Орієнтовного плану" прем'єр-міністра В. Януковича і членів його кабінету. Альтернативною кандидатурою на посаду (костюм) Кози вважати лідера партії "Трудова Україна" Сергія Тигіпка, якого водили під час голосувань у парламенті з приводу призначення прем'єр-міністра і голови НБУ.

9. Роль **Циганки-ворожки**, якій позолотили ручку, в зв'язку з міждержавними угодами доручити компанії "Лукойл" (Російська Федерація).

Орієнтовний план вважати затвердженим.

Підпис (чий саме — нерозбірливо — **Ред.**)

Документ читала і оприлюднювала **Людмила ПУСТЕЛЬНИК**

Останній місяць 2003 року виявився для України надзвичайно напруженим і драматичним — системна політична криза, яка загострилася ще під час парламентських виборів, досягла свого апогею в протистоянні протилежних сил у Верховній Раді. Так звана більшість, сформована із блоку "За ЄдУ", СДПУ(О), яка у сумі не здобула належної довіри виборців, та із силмиць "рекрутованих" депутатів-мажоритарників і депутатів-перекинчиків, свого часу добившись найвищих парламентських кірсел, пішла у наступ і завершила захоплення Верховної Ради. Знехтувавши волевиявленням виборців, грубо ігноруючи протести опозиційних фракцій (це майже половина депутатського корпусу), порушуючи регламент та елементарні етичні норми, більшість виконала настанову Банкової: звільнила непоступливого голову Нацбанку Володимира Степеха (до речі, госпіталізованого через хворобу) на "свого" Сергія Тигіпка, здійснила спробу відняти в опозиції всі 19 парламентських комітетів та скасувала проголосований у другому читанні проект бюджету на 2003 рік з метою його корегування в інтересах правлячих кланів.

Ніщо не завадило більшості добитися свого. Блокування опозицією парламентської трибуни було обійдене голосуванням "поіменними бюлетенями". Замість легітимно обраної Лічильної комісії була створена своя — тимчасова. У полемічному запалі депутат з більшості п. Гапючка проговорився, що при обранні п. Литвина на спікера дехто з депутатів кидав папірці замість бюлетенів, хоч їм *заплатили гроші* за потрібне голосування. Так те, про що догадувалися, стало явним.

Це лише деталі, хоч і промовисті, що характеризують моральну сутність депутатів, які стали під олігархічні прапори і не гребують жодними засобами для досягнення своєї мети. А мета — остаточно захоплення кланово-олігархічною верхівкою на чолі з Президентом абсолютної влади в Україні. Останній бастион на шляху до цього — обрана народом Верховна Рада, — яка тепер повністю підібгана під себе Банковою.

Опозиція виявилась безсилою перед брутальною нахабністю більшості, та здаватися не збирається. Значно радикалізувався у зв'язку з подіями у Верховній Раді толерантний і компромісний лідер найбіль-

шої фракції "Наша Україна" Віктор Ющенко. По гарячих слідах він заявив, що в разі, якщо не буде знайдено компромісу у Верховній Раді, то *необхідно оголошувати загальноукраїнський страйк та вести мову про дострокові парламентські вибори*. Він бачить два виходи із ситуації: *або більшість має визнати голосування 17 грудня як таке, "що не відбулося", та "повернути статус-кво" станом на 10 годину 17 грудня; або те, чого не зможуть зробити депутати, "здавна буде зробити вулиця"*.

ПАРЛАМЕНТСЬКА КРИЗА: НАСТУП ТОТАЛІТАРИЗМУ

З такою позицією солідаризуються також лідери інших опозиційних фракцій — Юлія Тимошенко, Олександр Мороз та Петро Симоненко. Останній, зокрема, з парламентської трибуни заявив: "У стінах парламенту стався злочин при безпосередній участі президента Кучми" і запропонував звертатися до "світової громадськості та Парламентської асамблеї Ради Європи щодо того, що в українському парламенті вчинено заколот і клани захопили владу".

На противагу більшості лідери опозиційних фракцій утворили міжфракційне об'єднання "За Україну, демократію та парламентаризм". Вони закликали бойкотувати роботу Верховної Ради, подати до суду за фальшування підсумків голосування, добиватися проведення дострокових парламентських і президентських виборів та закликали до організації загальноукраїнського страйку і масових акцій протесту в Києві, якщо ситуація у Верховній Раді не зміниться на краще.

Таке об'єднання може видатися неорганічним через ідеологічну розбіжність фракцій, що його утворюють, — на думку багатьох, комуністи у ньому є чужорідним тілом. Це справді так, але в ситуації, коли під реальною загрозою демократія, парламентаризм, сама незалежність України, а цілі збігаються — треба перепинити шлях тоталітаризму та диктатурі, що їх уособлюють олігар-

хічні клани, які фактично вже захопили всі гілки влади разом із четвертою — системною засобів масової інформації — включно. Тут слід добирати союзників, виходячи з конкретного завдання, не зважаючи, чия політична фізіономія подобається, а чия ні.

Однак мало хто з тверезих українців не бачить, що загроза нашій незалежності сьогодні йде, як не парадоксально, саме від чинної владної верхівки. Нахабність та безпардонність, з якою діє в парламенті так звана більшість, свідчить, що Президент, у зв'язку зі щільною міжнарод-

Зінченко, Віктор Янукович — постають, м'яко кажучи, в дуже непривабливому світлі. І для того, хто прочитає цю книжку, стає повністю зрозумілим все те, що діється нині у Верховній Раді, — все впливає з одного джерела.

Тож президентському оточенню нічого не лишається, як заперечувати справжність записів Мельниченка, і спробувати устами президентського чиновника Васильєва зіпхнути відповідальність на співробітників адміністрації США. Чи не нагадує це вам, шановний читачу, зловісні "підступи ворогів" радянських часів? А й справді, владна верхівка України, загостривши відносини зі США у справі з "Кольчугами", тепер, якщо сприймати заяву Васильєва як офіційну (інакше вона й не сприймається), відкрито стає на стежку "холодної війни", що може обернутися для держави драматичними наслідками.

Завершуючи тему, варто повторити ще раз, що останній місяць 2002 року виявився для України напруженим та драматичним. І не тільки — він може стати для неї по-справжньому трагічним. Щоб цього не сталося, на захист демократичних цінностей, інтересів українського суспільства, незалежності і самостійності держави повинен стати сам народ. Тільки він, скинувши з себе мовчазну покірливість і збайдужілість та підтримавши опозиційні сили, здатен перепинити шлях тоталітаризму і розпочати будівництво нової України, де він буде господарем, де його голос чути-муть, де з ним рахуватимуться, і де він забезпечить собі гідний добробиток.

Віталій КАРПЕНКО
19.12.2002

P.S. Як читач уже знає, голосування 24 грудня у таємному режимі зробило явним те, про що раніше всі лише здогадувалися: монолітної більшості не існує, зігнані силоміць до неї депутати позбулися страху при таємному голосуванні, і нелегітимне рішення від 17 грудня щодо відібрання в опозиції комітетів було скасоване. Це відчутний удар по позиції Кучми-Медведчука, оскільки всі побачили, що парламент, коли йдеться про речі надпринципові, здатен позбутися "ручного керування" з Банкової вулиці. Навіть найактивніший адвокат-самоук об'єднаних есдеків Леонід Кравчук публічно заспівав заупокійної так званої більшості. Однак це зовсім не означає остаточної перемоги опозиційних сил, а лише свідчить про серйозну хворобу так званої більшості. Проте, як дотепно зазначило Інтернет-видання "Українська правда", *констатувати її смерть ще зарано, оскільки для реанімації є кабінет інтенсивної терапії на тій же Банковій*. Коротке шок-затишшя може означати, що *або "головлікар" ще за справу не брався, або "ліки" його вже не діють...*

На цій позитивній ноті можна було б закінчити огляд, якби не внутрішня тривога: треба зовсім не знати ту компанію, що нині окопалася на Банковій, щоб думати, що вона примирилася з поразкою. Скоріше навпаки — вона ще активніше все робитиме для реваншу в майбутньому. І вже робить, продовжуючи засівати всю Україну есдеківським насінням: уже після згаданого голосування президентським указом ще одна область, Чернігівська, віддана — не викликає сумніву з цієї подачі — в розпорядження депутата-есдека Валентина Мельничука.

Отже, не слід поспішати з переможними торжествами. Навпаки, треба посилити пильність і дбати про монолітність національно-демократичних сил. Тільки тоді можна успішно протистояти загрози тоталітаризму, надійно перепинити шлях його наступові.

В.К.
27.12.2002

ВЕРТЕП

СКРИНЬКА,
ДЕ ЖИВЕ
СВЯТО

Що робить свято святом? Одна з умов — поєднання урочистого (тільки щоб воно не надто затягувалося) і розважального (бажано побільше і довше). Протягом століть людство проявляло неабияку фантазію у створенні справжнього свята. І однією з найулюбленіших українських святкових розваг був вертеп — старовинний ляльковий театр. Історія вертепу починається з середини XVII ст. (перша документальна згадка про нього датується 1667 р.). Великої популярності вертеп набув у XVIII — XIX століттях, а найдовше він протримався на Західній Україні.

Вертепна вистава розгорталася в скриньці, яка зовнішнім виглядом нагадувала двоповерховий будиночок, тобто це була своєрідна двоярусна сцена. За "акторів" правили дерев'яні ляльки, яких вертепники пересували на дротиках, він же і говорив, змінюючи голос, за кожну дійову особу. Дворівневистість вертепу — не випадкова, оскільки в ньому поєднувалися "висока" релігійна драма і "низька" світська сатирична гра. На верхній сцені демонструвалися біблійні сюжети (головним чином про Різдво Христове), а потому дія переміщувалася на нижню сцену, де увагою глядачів заволодівали комічні персонажі, що розігрували жарти і сатиричні сцени з народного життя. Популярні персонажі вертепу являли собою яскраві соціальні типи. Серед них — Москаль, Лях-шляхтич, Циган, Баба, Дяк, Шинкар і, звичайно ж, Жид та Козак. П'єси розважального "нижнього поверху", що виконувалися живою народною мовою і базувалися на фольклорі, викликали більший інтерес публіки, ніж урочистий "верхній поверх". Проте, для тієї епохи важко уявити, щоб два поверхи вертепу — "серйозний" і "сміховий", існували окремо, оскільки тоді в будь-якому святковому або розважальному дійстві поєднувалися морально-духовний і карнально-сміховий рівні.

Сатиричні вистави "нижнього поверху" походять від інтермедій — невеликих за обсягом гумористичних п'єс, які ставилися студентами Київської академії. Згодом коли в середині XVIII століття театральні вистави в академії були заборонені духовенством, персонажі і теми інтермедій успадукувалися вертепом. Він ще й рятував від голодної смерті найбільш бідніших студентів-бурсаків Київської академії — на Різдво і Новий рік вони ходили з вертепом і зіркою Подолом та іншими частинами міста, колядували і розігрували вертепні вистави, за що городяни щедро їх пригощали та давали якусь копійчину (потім цю добру традицію колядування з вертепом перейняли і київські міщани та ремісники). До речі, вважається, що саме від гумористичних вистав "нижнього поверху" вертепу веде свої витoki українська театральна комедія.

З часом персонажі вертепу справді "ожили" — вони перейшли в зимові театралізовані святкові карнавали-дійства (які існували ще за язичництва) такі, зокрема, як "водіння кози". Щоправда, в наш час оте "водіння кози" має зовсім інше значення, й відтак добре знайоме тим чоловікам, хто любить подовжувати свято, простуючи від шинка до шинка (пробачте, від бару до бару).

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

«ВВ» — ЦЕ ПОЛУМ'Я
НА ВСЕ ЖИТТЯ

ЗІРКОМАНІЯ

Нещодавно український гурт "Воплі Відоплясова" презентував свій черговий компакт-диск із витівкою, претензійною та гучною назвою "Файно". Файно чи не файно, а Олег Скрипка, Олександр Піпа, Євген Роговський та Сергій Сахно — хлопці файні, однозначно, та й успіх, якого вони досягли не лише в Україні, "має всі підстави претендувати", адже вешникам вже й не десять років як

на сцені, вже й не двадцять років як від народження, а назвати їх вчорашніми ніхто не може, бо підстав для цього не дають. Думається, що це тому, що і сам лідер гурту і його оточення, крім усього того й того... ще й думають та знають, що роблять. Поява "ВВ" на українському естрадному олімпі стала своєрідною революцією та темою для дискусій не одного покоління патріотів та інших-отів, але здається зовсім не зачепила ані Олега Скрипку, ані його колег. У непрофесійності їх може звинуватити хіба що повний музичний "лох", у нещирості — ура-патріотичний плебс, у неконкурентоспроможності — ніхто. Вони не є музикантами з вулиці (нехай пробачать музиканти, яким доводиться заробляти на вулиці), українська нещирість, як закид з приводу мовного фактору, тобто суржику, яким Олег "стубається" на сцені — це той самий сучасний чи не "польтавський" діалект, який можна почути за сто метрів від центру будь-якого українського міста. "Вони ж 'свальбу грають", — кажуть серед музикантів, а це є не поганою оцінкою, як хтось би міг подумати. А конкуренти на сьогодні у них з'являються, але треба ще пожити і тоді побачимо, чи спроможні вони протягом більш ніж десятиліття протримати свій рейтинг та вийти з ним за межі України. Отже поживемо — побачимо, а на сьогодні український фанвешний

народ вже побачив і почув "Файно", тобто все, що можна почути з диску. У київському Палаці спорту, за оцінками самого Скрипки, народу було й більше, але і на "файне шоу" зібралося чи не півсвіту шанувальників, танцювальників і просто відверто фанатичних прихильників. Свято відбулося і диск став для численних шанувальників чимось, що не тими чобітками, які Вакула подарував своїй Оксані. Тут хлопці потрапили у благодатну лавину позитивних над-

бань від аудіокомпанії "Лавіна Музик", що станним часом покликана захищати всі права на народну власність, тобто "ВВ". Звичайно, що виключно у сенсі здобутків, які наповнюють колекцію сучасної української естради. А концертна програма відтворила щонайменше факт розширення кругозору та культурологічних уподобань як самого лідера, так і його команди. Поспівали вони новеньке, згадали "Політрок" і розважали шоу-програму, у якій Олег Скрипка з'явився вже й з індійською крапкою посеред лоба та у стані повної ейфорії від індійських мелодій і в компанії танцівниць, що порадували глядачів елементами танцю живота. Зрозуміло, що все це стало результатом перебування у такій гарячій та близькій нам, та й українській культурі, Індії. Чим вам не промоторію індоевропейського походження...

"ВВ" — пожежа на все життя, переконливо засвідчили всі елементи дизайну та кінокліпоблоків, що супроводжували супер-шоу "Файно".

Поговорити з Самим Олегом Скрипкою якось не пощастило. Зрозуміло, що у передноворічні дні та й в процесі активної кіноакторської діяльності зупинити і змінити траєкторію орбіти зірки просто неможливо. Може і не варто, подумалося мені, бо й так чимало цікаво-го знаю і про файних хлопців, тоб-

то їх тернистий шлях до зірок... Чомусь у казку потягло... Згадалось! Дуже кортить побачити його у ролі принца, що в мюзиклі "Попелюшка", який телеканал "Інтер" не один день, сором'язливо, мов крізь щілину і по краплі в день рекламує... Інтрига... Але мені хочеться дізнатися про інше, бо казковим героєм та актором Олег Скрипка став не так давно, а прожив до цього часу, тобто періоду світової слави, ще одне, непросте життя.

По-перше, хочеться розповісти читачам — той факт, що Олег Скрипка — один з титулованих ВУТ "Просвіта", тобто нагороджений медалью "Будівничий України", яку на сьогодні народ вже прозвав "будівничим руїни". То чи почувається він одним з тих, хто доклався до руйнації культурологічного простору?.. Цікаво чи царювала в голові Олега така думка і чому на сцені він — такий, а у житті — повна протилежність?.. Кажуть, що й одружився з львів'янкою, бо його привабив органічний мовний фактор у спілкуванні з цією жінкою. От таки ж цікавий і загадковий цей чоловік, минуле якого було пов'язане не тільки з музикою. Колись майже всі вешники вчилися у КПІ (Київському політехнічному). Олег після цього ще й театральну студію закінчив, а Олександр Піпа та Юрій Здоренко (нинішній лідер групи "ЯЯЯ") ще й у НДІ, тобто науководослідному інституті встигли попрацювати. Можливо, вже сьогодні інститут пишається цим фактом, як і ВУТ "Просвіта", що так високо колись оцінила просвітницьку діяльність Олега Скрипки. Пізніше до цих хлопців приєднався Євген Роговський, який замінив Юрія Здоренка. І незмінний ударник "ВВ" — Сергій Сахно, приїхав до Києва з

Чорнобиля після аварії і, судячи з усього, пройшов конкурс до своєї зоряної долі. Бо мало хто знає і про те, що на початку були Піпа і Здоренко, до яких на прослуховування прийшов Скрипка, а вони його не взяли до свого гурту. Мабуть добре подумали і врятували світ від дефіциту яскравих харизматичних особистостей. Уявімо "Воплі..." без Олега Скрипки... От таким складом і прославляють та просвіщають світ та Україну ці файні хлопці, бо — "ВВ".

На сольнику з'явилися і духовики, тобто музиканти, що виконали партію. Схоже, що і танцювальна група своя вже є. Ну не привезли ж вони з Індії таких професійних виконавиць танцю живота?.. А хотілось і про це поговорити, та не так просто вже це зробити, бо професійний графік мега-зірки українського масштабу — штука складна, та й зірка є і в Африці зіркою і побачити її можна лише у телескоп. Отже беру свій телескоп і спробую роздивитися цей об'єкт зблизкою.

(Інтерв'ю з Олегом Скрипкою чекайте у 2003 році. Маю надію, що колись ми перетнемося на орбіті з Самим, що останнім часом ховається під лавиною найкращої української музики і досить неохоче погоджується на розмови з журналістами.)

На полювання з телескопом вийшла
Лариса БЕЗСМЕРТНА

НОВИНИ ВІД КАРАСЯ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Напередодні Нового року, тобто 24-го грудня на київському Подолі, в галереї "У Карася" всі зібралися на свято Фоми. У цей день віруючі католицького обряду готувалися до Різдва Христового, а столична музична "тусовка" до свята музичного гурмана, тобто до концерту та презентації компакт-диску "Фома LIVE", що містить пісні на музику та слова самого героя. Нагадаємо, що влітку 2002-го року у столичному концертному залі "Золоті ворота" відбувся сольний концерт лідера групи "Мандри" Сергія Фоменка — відомого співака і музиканта Фоми. От і мають змогу ті, хто не потрапив туди, послухати романтичні, архаїчні, психогумористичні ("Ряба кобила") музичні витівки, що з космічною швидкістю завойовують український музичний олімп. Фома, як відомо, має невичерпний копію ідей та проєктів. "Фома LIVE", кажуть, — це обіцянка артиста, що "далі буде".

Презентація в галереї Євгена Карася — не випадковий вибір. Багато хто знає, що сюди можна будь-коли зайти на чай, подивитися чергову виставку, побачити твори сучасного мистецтва, призначити зустріч з митцями, зустрітися з критиками.

У галереї, біля каміна під глінтвейн обмінялися останніми новинами, поспівали "Зозулю", "Рябу кобилу", "Легенду про Іванка та Одарку" "Ро-

мансеро про НК" та інші численні артисти, що прийшли підтримати Фому, журналісти та й просто шанувальники творчості "Мандрів". А в процесі спілкування з'ясувалося, що в галереї протягом новорічних та різдвяних свят збирається компанія артистів, що грають "Вертеп". Організовує його режисер Сергій Проскурня. Грають "Вертеп" "У Карася" щороку різні артисти, але саме тут завжди відбувається це дійство. Закортіло попитати у присутніх про те, хто ким би хотів бути у цьому дійстві.

Герой вечора Фома — замріяно розсміявся і відповів, що хотілось би пограти кожного з героїв, але найбільше йому пасує роль Голови... На запитання: "Якої саме? Чи не літаючої?" — відповів сміючись, що кобилячої.

От і маємо ще один варіант доповнення до традиційного сценарію дійства.

Леонід Бєлєй відповів, що не брав участі у ньому, але знає, що таке "Вертеп", (Бідненький, подумалося мені...) бо бачив це дійство минулого року тут в галереї, де "Мандри" грали на Різдвяні свята.

Бас-гітарист Сергій Чегодаєв, заявив, що хотів би бути у "Вертепі" космонавтом. "Домандрувалися", — подумало-

ником Вертепу, що любив завітати до письменницьких осель. Салман завжди грав "якогось араба чи кого, сам не знає", але мріє й цього року повертупувати.

Зустріла я "У Карася" багатьох своїх колег та артистів, що на запитання: "Чи брали участь у Вертепі?" — знизували плечима і відповідали: "А що це?"

Лише співачка Росава відповіла, що хотіла би бути Ангелом.

Ним вона ще не була, але пригадає, як святкують Різдво в Канаді, де вона жила і навчалася. Там Різдво — це одне з "найсімейніших" та найповажніших свят, що збирає родину в хаті. А от новорічні свята молоддю святкуються дуже розкуто і сучасно. Молодь просто поспішає на вулиці і радіє святу хто як може. У новорічну ніч всі виходять на вулицю, бо там їх чеда неймовірна кількість забав.

Свято Фоми стало й черговою презентацією аудіокомпанії "LAVINA MUZIK", яку на вечірці "У Карася" представляла Оксана Мельничук.

Л. С.

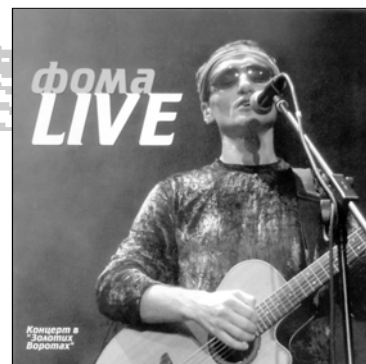

фото Т.

Вона прийшла!

У нашому велелюдному домі, який зветься Земля, існує свято, що вважається час не найвеселішим у всіх мешканців планети — зустріч Нового року. І нехай це свято в різні часи і у різних народів відзначалося не в один день і мало національну специфіку, та зміст був один: підбити підсумки року минулого і зарядитися сподіваннями на рік майбутній.

Це тільки зараз в усіх християнських державах і у деяких країнах Сходу Новий рік відзначається в ніч з 31 грудня на 1 січня (до речі, ще у древніх римлян ця дата започатковувала громадянський рік). У Німеччині в середні віки новий рік починався з Різдва, у Франції — з Пасхи, у жителів Британських островів за кельтськими віруваннями — з 1 листопада. У країнах Східної Азії — Китаї, Японії, Кореї новоріччя святкувалося в перший день після новолуння і варіювалося з 20 січня до 18 лютого. Та й у наших східних сусідів — росіян до XV ст. новий рік починався з 1 березня (згідно з Біблією, місяць Нисан — березень — був першим місяцем церковного року); згодом — з 1 вересня (на честь переможної битви Костянтина Великого). Петро I звелів святкувати початок 1700 року 1 січня.

Оскільки у християн головним святом залишалося Різдво, то підготовка до нього включала й новорічні клопоти. Заздалегідь чисто прибиралося в домі, готувалося багато страв, прикрашалися оселі. На Сході головним святом був саме Новий рік, і готуватися до нього починали за місяць. Китайки готували страви з 20 компонентів, щоб у свята, борони Боже, нічого не різати. Споконвіку приділялася велика увага символіці предметів, рослин. Скажімо, сосна на Сході була символом довголіття, безсмертя, благородства. Саме тому в Китаї та Японії оселі прикрашали гілками

цього дерева. «Сосна біля входу» — ритуальна прикраса з гілок сосни, бамбуку, солом'яного перевесла, які разом означали побажання здоров'я, стійкості та були оберегом від злих духів і нещастя — стояли на почесному місці перед кожним японським будинком.

Ялинка як «дерево життя» була більш популярна серед європейських народів — німців, англійців, іспанців, португальців. Петро I суворо наказував прикрашати оселі гілками ялинки, сосни, ялівцю.

Підготовка до свята не обмежувалася приготуванням сили-силенної всякої їжі. Японки були заклопотані ще й пошиттям нового одягу. Кімоно білого, фіолетового, рожевого, червоного, блакитного кольорів було прийнято міняти кілька разів під час свята, отже й звичай дарувати його один одному з побажанням щастя сприяв значному оновленню гардеробу.

Як і в нас, в Італії, Франції, Іспанії в переддень Різдва і Нового року ходили колядники, зичили щастя і всіляких гараздів. Натомість одержували щедрі дари зі столу. В Італії 31 грудня зазвичай слуги ходили до хазяїв за щедрими чайовими...

Нарешті з боєм годинника значна частина людства піднімала келихи на честь приходу Нового року. Щоправда, келихи не у всіх народів наповнювалися іристим напоєм. На Кубі, приміром, в традиційно алкогольну ємкість наливають...воду, щоб вилити її у відкрите вікно на вулицю. Алегорія проста: нехай наступний рік буде таким же чистим, як вода. Не позаздрив випадковим перехожим або необізнаним туристам, які в цей час опиняться на вулиці. Хоча в тій же Бірмі, де Новий рік святкують у найспекотнішу пору, жителі взагалі придумали передноворічне Свято води. Уявіть собі, ходять вулицею поважні особи і, вітаючись, поливають один одного, на-

НОВИЙ РІК У РІЗНИХ КРАЇНАХ

БУДЬМО!

че ті хлопчачі з двору. Та й, мабуть, ємкості у них будуть побільше келихів. А чого — і освіжитися можна, й заодно щастя побажати.

Але все це квіточки в порівнянні з італійським звичаєм, де новорічний «подаруночок» — старі меблі і всякий мотлох — летить з вікон просто на голови необачних перехожих. Ні щоб узяти приклад зі шведів: ті б'ють старий посуд не на голові сусіда, а на порозі власної оселі. Чим більше черепків, тим щасливішим буде рік (це ж які запаси посуду треба мати, щоб щорічно виконувати норми з вели-и-кого щастя).

Та й це ще нічого. У Данії, скажімо, новорічні «приколи» межують просто-таки з хуліганством: мила традиція передбачає...знімати чужі садові хвіртки, а потім закидати їх на сусідні дахи. Можна собі уявити ранковий вираз обличчя потерпілого, та й лексика його в той момент навряд чи нормативна. Іспанці, принаймні, якщо і знімають паркан, то хоча б із благородною метою перегородити вулицю, щоб не пустити нечисту силу. До речі, про «неї». У багатьох народів існували давні звичаї новорічної боротьби з поганим. Жителі Туманного Альбіону за кельтських часів тішилися 31 жовтня, напередодні Нового року, «Хеллоуїном», нині популярним в Америці. У британців це свято символізувало очищення від злих духів. Тому в новорічну ніч переодягнені у відьом і чаклунів хлопці ходили по хатах (щоправда, на відміну од наших колядників, вони не набивали торбу наїдками) і скромно просили шматочок торфу, щоб спалити відьому, опудало якої возили за собою. Хіба ж відмовиш у такій благородній справі? Назбиравши пального, молоді складала великі вогнища і дуже веселилася, спостерігаючи, як полум'я знищує уособлення зла. Тепер через чистий вогонь можна й пострібати, і рознести по домівках. У чудодійну силу вогню вірили французи та іспанці, стрибаючи через вогнище так само завзято, як і ми в Купальське свято...

У Фінляндії таку очищувальну роль грала протилежна стихія — вода. Пам'ятаєте фільм «З легким паром»? Так от, новорічну традицію Жень Лукашин запозичив, мабуть, саме у фінів, бо вони 31 грудня сім'ями дружно йдуть до лазні.

А от боротьба із власними вадами найбільш притаманна жителям Сходу. Напередодні свята у містах і селах Камбоджі з'являлася сила-силенна невеликих грудочок піску. За звичаєм, кожна піщинка з цієї грудочки означає прощення поганого вчинку. Мабуть, камбоджійці — найсамокритичніша нація у світі. Навіть японці відстають од них у підрахунку гріхів. Там новорічний дзвін б'є не 12, а 108 разів — саме стільки недоліків на їхню думку, має людина (а точніше, основних їх 6: жадібність, дурість, злоба, легковажність, ненажерливість і нерішучість. Кожному з них відповідає ще й 18 відтінків). Маючи таку яскраву палітру вад, японці з кожним ударом дзвону зіхають з полегшенням: на одну стало менше...

Сама зустріч Нового року про-

ходить по-різному. У Болгарії під час бою годинника у всіх оселях на три хвилини гаситься світло, бо ж настає час новорічних поцілунків. Хто і з ким — цю таємницю приховує темрява. Жителі Іспанії, Нідерландів, Ірландії зустрічають Новий рік на вулицях, в гуляннях. Всі жителі Японії виходять 1 січня зі своїх будинків, щоб побачити перший промінь сонця. Опівночі кожен іспанець, португалець, кубинець з ударом годинника з'їдає по виноградині, яка уособлює добробут. Якщо на Новий рік вас відшмагали гілками і перемазали сажею, значить, ви перебуваєте у Швейцарії. У Шотландії о 12 годині ночі чоловіки поспішають до сусідів, щоб першими переступити поріг у Новому році, бо це віщує удачу. А ще дарують їм перепічку, віскі і шматочок вугілля, щоб в оселі було ситно, весело і тепло. У Греції існує така ж новорічна дискримінація жінок (бачте, вони приносять у дім нещастя), а замість маленького шматочка вугілля гість може притягти із собою велику каменюку, щоб кинути її просто посеред хати і побажати... стільки золота, скільки важить камінь. Повір'я, що лише чоловіки приносять у дім щастя (придумавши Діда Мороза чи Санта Клауса), спростували німці. Там замість бороdatosого червоного вельетня приходили дві дівчини: одна грала роль маленького Христа, друга — його слугу з подарунками. Ті самі німці, замість стрибаючи через вогнище, стрибають зі стільця. 31 грудня чоловіки збиралися у харчівнях. І поки їхні добродієвські фрау стояли на вахті біля плити, сильні половини пили і грали в карти аж до самісінького бою годинника. Тоді вони швидко чи не дуже (в залежності від кількості випитого) забиралися на стільця і весело «встрибували» у новий рік. Вже потім розходилися по домівках до накритих столів. А там...

У кожного народу, звичайно, своє меню. Німці їли все те, що уособлювало життя: страви з гороху, бобів, маку, яєць, ласували рибною ікрою. Основною стравою був пиріг із гречки. У містах як головну страву подавали гусей, коропів, свинячі голови. У Великобританії в обрядовій їжі велике значення мали ріпа і яблука. У Голландії на вечерю готували рис, смажене м'ясо, пудинг, пироги. Традиційний новорічний напій там — «слем» (гаряче молоко з чаєм, корицею, цукром, шафраном, гвоздиком). Випікалися спеціальні вафлі, якими діти пригощали перехожих, одержуючи натомість монетки. В Італії їли все, що, на їхню думку, символізувало гроші: коржі з медом і горіхами, суп з

чечевиці, яйця, сухий виноград. У Франції споживали страви з молока, тріски, квасолі, моркви. У Китаї та Японії в цю ніч ставили на стіл пісню їжу: китайці ласували кашами, супами, пельменями з овочами; мучні вироби круглої форми, яка уособлювала достаток. Японці їли страви з морської капусти, редьки, рисового тіста, бобів, а також ікру, запиваючи все це теплою горілкою — «саке». В Америці не мислять свята без птиці, а в Австрії, Угорщині, Югославії навпаки, вважають, що з такою новорічною стравою може відлетіти щастя. У Польщі серед 12 страв не знайдете жодної м'ясної, зате обов'язковим є грибний суп. В угорців і фінів взагалі суцільна екзотика — часник з медом.

А скільки на Новий рік випікалося різноманітних пирогів, пиріжків, плюшок, кексів! Вони мали бути обов'язково з сюрпризами. Чого в них тільки не клали: горішки, перець, квасолини, монетки, порцелянові фігурки, каблучки тощо. Такі начинки мали свій зміст і, звичайно ж, обіцяли виняткову удачу в Новому році тому, хто натрапив на цей сюрприз...

Скільки націй — стільки звичаїв. Та всі люди Землі спільні в одному: найбільше вони прагнуть миру. Тож нехай за столами в новорічну ніч прозвучить універсальний і життєстверджуючий тост:

фото Т. Карпінської

Вертеп дає можливість бути і режисером, і актором

Будьмо!

Тетяна НИКИТЮК

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.